

MALÁ LITURGIKA

1952

ČESKÁ KATOLICKÁ CHARITA / PRAHA

Církevní schválení bylo uděleno dne 2. května 1952 pod č. 2769.

Obrázky kreslil Bohumil Lonek.

ÚVOD

Člověk byl stvořen Bohem proto, aby Boha poznával, miloval, jemu sloužil a konečně, aby došel spásy na věčnosti. Člověk má tělo a duši a proto i uctívání Boha je:

1. *vnitřní*, spočívající v rozvíjení víry, naděje a lásky a plnění vůle Boží.
2. *vnější*, jimiž jsou všechna viditelná znamení a úkony, které lze v celku nazvat katolickou službou Bohu nebo katolickým kultem.

Při službách Božích užívá se určitých úkonů (ceremoniálů), znamení a svatých obřadů. Obřady jednoho bohoslužebného úkonu se nazývají *řád* (řád mešní, řád křestní a pod.).

Výkladem a významem bohoslužebných úkonů se zabývá *liturgika*.

Liturgika je latinská forma řeckého slova „*leiturgia*“ znamenajícího *veřejnou službu* a v přeneseném smyslu u židů a později u křesťanů *bohoslužbu*.

Liturgika se zabývá bohoslužebnými

- A. úkony
- B. osobami
- C. věcmi
- D. místy
- E. časem

A. BOHOSLUŽEBNÉ ÚKONY

Bohoslužebné úkony jsou znamení a obřady ustanovené Kristem nebo Církví sv., jimiž se povznáší mysl k Bohu, přináší oběť nebo uděluje milost Boží věřícím. K bohoslužebným úkonům patří

- I. základní bohoslužebné úkony
- II. mše svatá
- III. svátosti
- VI. svátostiny

I. ZÁKLADNÍ BOHOSLUŽEBNÉ ÚKONY

Základních bohoslužebných úkonů se užívá při různých obřadech, jestliže nejsou úkony samostatnými.

Znamení kříže je základním projevem víry, jímž věřící vyznává 1) že jsou tři Božské osoby, 2) že Kristus nás vykoupil svou smrtí na kříži. Kříž děláme dvojím způsobem:

- a) **m a l ý k ř í ž** : palcem pravé ruky děláme kříž na čele, na ústech a na prsou říkajíce „Ve jménu † Otce i † Syna i † Ducha svatého. Amen.“
- b) **v e l k ý k ř í ž**, zvaný latinský: prsty pravé ruky se dotýkáme čela, prsou, levého a pak pravého ramene, říkajíce „Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Amen.“

Pokleknutí. Je znamením pokory. Poklekává se na obě kolena nebo na pravé koleno a to vždy před Nejsvětější svátosti oltářní, když kněz požehná znamením kříže, při mši svaté při proměňování a pozdvihování, při

přijímání, při modlitbě a všude, kde chceme vyjádřit svou úctu k Bohu a pokoru.

Připomínka: Pokleknutí jako skutečné znamení pokory má být skutečným pokleknutím. Kroucení těla, které chce napodobit pokleknutí, jest spíše urážkou Boha.

Sepnutí rukou znamená prosbu a odevzdání do vůle Boží. Ruce sepneme dlaněmi k sobě, prsty směřují šikmo vzhůru a pravý palec je křížem přes levý.

Modlitba je zbožné pozdvižení mysli k Bohu. Modlitba může být vnitřní (beze slov), vnitřní a spolu vnější, pronášíme-li slova. Modlitba vnější má být vždy spojena s vnitřní. Mechanické odříkávání slov ústy bez vnitřního vztahu nemá ceny. Je třeba modliti se nejen ústy, nýbrž i srdcem.

Hlavní modlitby jsou:

O t č e n á š (modlitba Páně) je nejdůstojnější modlitba, protože nás jí naučil sám Ježíš Kristus, a nejlepší modlitba, neboť svými sedmi prosbami obsahuje vše, oč Boha prosíme a co pro svůj život potřebujeme.

Z d r á v a s M a r i a (Andělské pozdravení) obsahuje slova archanděla Gabriela, sv. Alžběty a Církve svaté.

A n d ě l P á n ě obsahuje slova díky, uctívání a prosbu o ochranu. Modlíme se jí ráno, v poledne a večer.

V ě ř í m v B o h a (vyznání víry) je krátkým vyjádřením katolického učení v hlavních bodech.

Během doby se vloudily do vyznání víry bludy, zjevené pravdy byly potlačeny, takže církevní shromáždění je musela opravovat. Proto máme 4 vyznání víry:

Apoštolské, datující se od doby apoštolů.

Nicejsko-cařihradské, nazvané podle cír. sněmů v Nicei (r. 325) a Cařihradu (r. 381), které se modlí kněz při mši sv. (Credo).

Athanasijské, nazvané podle církevního Otce sv. Athanasia, biskupa alexandrijského.

Tridentské, podle koncilu tridentského (1545—1563).

Litanie jsou prosebné modlitby, říkané střídavě knězem a věřícími. Podle obsahu rozeznáváme litanie: Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, Loretánské (k Panně Marii), ke všem svatým, k svatému Josefu a j.

Růženec je modlitba, v níž rozjímáme o tajemstvích vtělení, utrpení a vzkříšení Ježíše Krista a uctíváme Pannu Marii jako Matku Boží, která měla na těchto tajemstvích největší účast. Modlitba růžence skládá se z úvodních modliteb a pětkrát 10 Zdrávasů, oddělených Otčenášem. Při modlení se vkládají za slovo Ježíš *tajemství* (průpovědi) a podle nich rozeznáváme *růženec radostný, bolestný a slavný*.

Opakování modliteb je starého data. Poustevníci si opakování Otčenáše zaznamenávali kamínky, později uzly na provaze. Růženec se rozšířil v 15. století zásluhou dominikánů a začalo se užívatí hotových růženců, v němž Otčenáše a Zdrávasy představovaly kuličky spojené drátky. Růženec se nazývá proto, že jednotlivé modlitby jsou jako vonné růže, které splétáme k počtě Panny Marie. Také se nazývá mariánský žaltář, protože obsahuje stejný počet (150) Zdrávasů, jako je žalmů v Knize žalmů. Růžence posvěcuje kněz předepsanou modlitbou. Za modlení podle posvěceného růžence jsou různé odpustky, ale jen tehdy, je-li modlitba zjevná. (Musí se pohybovat aspoň jazyk.)

Modlitby breviáře jsou modlitby obsažené v breviáři a každý kněz je povinen denně se je modliti.

Střelné modlitby jsou krátké modlitby schválené Církví a obdařené odpustky, na př. *Bůh buď veleben; Ježíši, Maria, Josefe; Matko Boží, pamatuj na mne*, a jiné.

II. MŠE SVATÁ

Mše svatá je nejpřednějším a nejdůležitějším úkolem Církve. Je ustavičnou obětí Nového zákona, ve které se Ježíš Kristus neustále obětuje Bohu nekrvavým způsobem chleba a vína.

Mši svatou ustavil Kristus Pán při poslední večeři:

1. Požehnal chléb a víno a obětoval obojí svému Otci.
2. Proměnil víno a chléb v Krev a v Tělo své.
3. Dal požití apoštolům.
4. Prikázal apoštolům, aby tak činili na jeho památku.

Obřady mše svaté se dělí na tři části:

1. Vstupní, mše svatá křtěnců (catechumenů).
2. Hlavní část, mše sv. věřících.
3. Zakončení.

1. Část vstupní (*missa catechumenorum*).

Stupňové modlitby, nazvané proto, že se konají u stupňů oltáře. Kněz postaví kalich na rozprostřený korporál, otevře mešní knihu, vrací se k patě oltáře a tam se modlí stupňové modlitby, které tvoří:

- a) žalm 42
- b) obecná zpověď (*confiteor*)
- c) prosba za odpuštění hříchů

I n t r o i t u s (vstup). Kněz vstupuje k oltáři, který políbí na znamení úcty k ostatkům a modlí se na straně epištolní *vstup - introitus*. Introitem zve se tato modlitba proto, že v prvních dobách Církve byla zpívána chórem, zatím co kněz kráčel k oltáři.

K y r i e. Pak se vrací kněz doprostřed oltáře a modlí se střídavě s ministrantem třikrát „*Kyrie eleison*“ (Pa-

ne, smiluj se) a třikrát „Christe eleison“ (Kriste, smiluj se).

G l o r i a. Po Kyrie následuje Gloria, chvalozpěv na oslavu Boha trojjediného, který začíná slovy andělů, zvěstujících narození Páně. „*Gloria in excelsis Deo*“ (Sláva Bohu na výsostech). Po Gloria políbí kněz oltář a obrací se k lidu se slovy „*Dominus vobiscum*“ (Pán s vámi).

K o l l e k t y. Po „*Dominus*“ odstoupí kněz na levou (epištolní) stranu, kde se modlí *mešní modlitbu - oraci*, ve které jsou zahrnuty prosby všeho shromážděného lidu. Odtud název *kollekta*, (*collego* - shromažďuji). Kollekty jsou pro každou mši sv. jiné.

E p i š t o l a. Ihned potom se kněz modlí *epištolu* (z latinského *epistola* - list), t. j. výňatek z dopisů sv. Pavla nebo jiných apoštolů. Po skončení epištoly odpovídá ministrant „*Deo gratias*“. (Bohu díky).

G r a d u á l e, (stupňový zpěv). Kněz se modlí některý žalm podle církevní doby, který dříve zpívali předříkavatelé střídavě s předzpěvovatelem, který stál na stupních oltářních. Odtud název *graduále* (*gradus* - stupeň).

Ke graduále se připojuje v dnech radosti *Alleluja*, ve dnech postních a při zádušní mši sv. *traktus*, o velikonočních a svatodušních a některých jiných svátcích *sekvence*.

E v a n g e l i u m. Po mezimodlitbě jde kněz na pravou stranu oltáře, kde čte *evangelium*, t. j. část evangelia jednoho ze čtyř evangelistů. Evangelium má každá mše sv. vlastní. Věřící při čtení evangelia stojí a na počátku čtení se pokřizují.

Po evangeliu následovalo a místy ještě následuje kázání, exhorta, nebo čtení epištoly a evangelia v jazyce domácím.

Credo. V neděli a zasvěcené svátky, nebo v den památky učitelů a apoštolů Církve se modlí kněz po evangeliu uprostřed oltáře *Credo* — vyznání víry nícejskokařihradské.

V prvotní církvi po *credu* odešli z chrámu katechumeni do předsíně chrámové a vlastní mše sv. se zúčastnili jen pokřtění věřící.

Hlavní část mše svaté. (Vlastní oběť novozákonní).

Po evangeliu a *credu* následuje vlastní oběť mše svaté, která se skládá z *offertoria* (obětování), *kánonu* s *proměňováním* a *přijímáním*.

Offertorium. Úvodem se modlí kněz krátkou modlitbu, zvanou též *offertorium*. Pak sejme s kalicha velum, vezme patenu s hostií a pozvednuv ji prosí Boha, aby přijal tuto oběť. Stejně učiní s kalichem, do kterého nalil víno a několik kapek vody.

Voda se přidává do vína, neboť

1. tak činil podle východního zvyku Kristus při poslední večeři;
2. na památku, že z Kristova probodeného boku se vyřinula Krev a voda;
3. na znamení, že v Kristu jsou dvě přirozenosti, Božská a lidská;
4. na znamení nejuzší spojitosti věřících s Kristem. Víno značí Krista, voda věřící. Proto kněz žehná vodu, nikoli víno, neboť Kristus požehnání nepotřebuje.

Lavabo. Kněz postaví kalich přikrytý patenou a myje si ruce na epištolní straně. Obřad umývání je

dnes symbolický a znamená, že kněz má býti všech hříchů čist. Za dřívější doby umývání souviselo s obětními dary, které věřící přinášeli a od nichž si kněží pošpinili ruce, takže bylo třeba si je umýti.

O r a t e f r a t r e s, (modlete se, bratři). Po mytí rukou se modlí kněz skloněn uprostřed oltáře k nejsvětější Trojici a políbiv oltář obrací se k věřícím se slovy „*orate fratres*“. (Modlete se, bratři).

S e k r e t a - tichá modlitba. Obrácen k oltáři pomodlí se kněz několik tichých modliteb, za nimiž následuje

P r e f a c e - předmluva, modlitba díky a chvály před podstatnou částí mše svaté, před proměňováním. Preface se skládá ze tří částí, z nichž prostřední se měnívá. Preface končí „*Sanctus, sanctus, sanctus*,“ (svatý, svatý, svatý), při nichž ministrant zvoní, neboť začíná hlavní část mše svaté.

K á n o n, je neměnná část mše svaté, která se nemění při žádné mši svaté, krom modlitby *Communicantes* (spojující). Části kánonu jsou: *proměňování* či *pozdvihování* a *přijímání*.

M e m e n t o v i v o r u m. Dříve než kněz obětní dar proměňuje, modlí se za Svatého Otce, za biskupa a všechny věřící. Pak se modlí za ty křesťany, za které se oběť mše svaté koná nebo za které se chce modliti, a za všechny přítomné. Při žehnání obětních darů upozorní hlas zvonku věřící, že se blíží okamžik proměny. *Kdo neklekl při sanctus, klekne si nyní*.

P r o m ě ň o v á n í (konsekrace). Kněz bere do rukou chléb (hostii) a říká nad ním slova Kristova „*Toto jest Tělo mé*“. Pokleká a pozdvihuje proměněný Chléb

nad hlavu, aby věřící se klaněli Ježíši Kristu, skrytému pod způsobou chleba. Pak položí Eucharistii na korporál, vezme do rukou kalich a říká nad ním „Totot' jest kalich Krve mé nového a věčného zákona . . .“ Opět pokleká a pak zvedá kalich s Krví Kristovou nad hlavu.

Proměňování jest nejposvátnějším okamžikem mše svaté.

Ministrant dává při obojím pozdvihování třikrát po sobě zvonkem znamení. Věřící klečí, uvažují o svých hříších a oběti na kříži, jejíž příčinou byly i naše hříchy. Nebo se bijí v prsa a mohou říkati podle zvyklostí „Bože, buď milostiv mně hříšnému,“ nebo „Kriste, smiluj se nade mnou“, nebo „Pozdraveno budiž, pravé Tělo Ježíše Krista, které za mne na kříži obětováno bylo! V nejhlubší pokoře klaním se Tobě. Ježíši, Tobě jsem živ! Ježíši, Tobě umírám! Ježíši Tvůj jsem živý i mrtvý! Amen.“ - „Pozdravena budiž předrahá Krví Ježíše Krista, která za mne na kříži vylita byla! V nejhlubší pokoře klaním se Tobě, Ježíši, smiluj se nade mnou! Ježíši, slituj se nade mnou! Ježíši, odpusť mi hříchy mé! Amen“.

Po proměňování modlí se kněz šest modliteb. V prvních třech prosí Boha, aby přijal tuto oběť, ve třech dalších se modlí za duše v očištcí (Memento mortuorum), za spásu všech přítomných a za splnění všeho pro zásluhy Ježíše Krista.

P ř i j í m á n í, (communio). Úvodem k přijímání modlí se kněz „Otčenáš“ (*Pater noster*). Pak rozlomí Hostii na tři části a nejmenší vpustí do kalicha s Kristovou Krví. Zbývající dvě části položí na patenu.

Lámání svaté Hostie nám připomíná, že Kristus při poslední večeři lámal chléb a současně nám také připo-

míná Jeho násilnou smrt. Sloučení malé částechky s Krví Páně značí, že Kristus je přítomen pod každým z obou způsobů, t. j. pod způsobem chleba jest přítomna i jeho Krev a obráceně.

Pak hluboce skloněn modlí se kněz třikráte „*Agnus Dei*“ (Beránku Boží, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi) a bije se v prsa. Po třech prosebných modlitbách vezme kněz Tělo Páně do levé ruky a pravou se bije v prsa říká „*Pane nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko rci slovem a uzdravena bude duše má.*“

Při těchto slovech dává ministrant zvonkem třikrát znamení a věřící klečící se bijí v prsa a říkají současně s knězem: „*Pane, nejsem hoden . . .*“

Pak kněz vezme Tělo Páně do pravé ruky, požehná se a přijímá je, modle se při tom: „*Tělo Pána našeho Ježíše Krista, zachovej duši mou k životu věčnému. Amen*“. Když smetl zbytky Nejsvětější svátosti do kalicha, modlí se „*Krev Pána našeho . . .*“ a přijímá Krev Páně. Potom podává sv. přijímání věřícím.

Po přijímání si kněz omývá prsty nad kalichem, očistí kalich, osuší jej a zahalí velem. Zahalením kalichu se končí kánon.

Závěrečná část

Po upravení kalicha jde kněz na epištolní stranu, kde se modlí krátkou modlitbu (*Communio*) - přijímání. Pak se vrací doprostřed oltáře, obrací se k věřícím s pozdravem „*Dominus vobiscum*“ a čte opět na epištolní straně jednu nebo více *děkovných modliteb po přijímání* (*Postcommunio*).

I t e m i s s a e s t. Po díkůvzdání se vrací kněz do prostřed oltáře a obrácen k lidu volá „*Ite missa est*“ (Jděte, mše je skončena), nebo „*Benedicamus Domino*“ (Dobrořečme Bohu) a při rekviem „*Requiescat in pace*“ (Ať odpočívá v pokoji). Skloněn nad oltářem modlí se k Nejsvětější Trojici a žehná klečícímu lidu „*Ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého*“.

E v a n g e l i u m s v. J a n a. Kněz přejde na stranu evangelijní, kde se modlí t. zv. poslední evangelium; je to počátek evangelia sv. Jana, v němž je vyjádřeno tajemství vtělení Syna Božího. Při slovech „*A Slovo Tělem učiněno jest*“, kněz pokleká. Věřící při čtení evangelia stojí.

Po mši svaté se kněz modlí s věřícími nebo dává požehnání Nejsvětější svátosti oltářní buď v monstranci nebo v ciboriu. To však je úkon zvláštní, k obřadu mše svaté podstatně nenáležící.

DRUHY A NÁZVY MŠÍ SVATÝCH

Podle způsobu, jakým se mše svatá slouží, známe:

1. *M š i s v. t i c h o u*, když kněz mešní modlitby pouze říká, ať potichu, či nahlas. Tichá mše sv. bývá u nás doprovázena zpěvem věřících.
2. *Z p í v a n á mše sv.*, při níž kněz určité části mše zpívá.
3. *S l a v n á* (velká), je zpívaná mše sv., při níž knězi (celebrantovi) přisluhují jáhni nebo podjáhni.
4. *P o n t i f i k á l n í* je slavná mše sv., sloužená biskupem nebo církevním hodnostářem, který má právo užívat biskupských rouch (infulovaní preláti, kanovníci a jiní).

Podle účelu, jemuž je mše svatá určena, rozeznáváme:

Mši sv. zádušní (rekviem), mši sv. za zemřelé, mši sv. děkovnou, prosebnou za určitý účel, smírnou, za novomanžele, za novokřtence, za mír, primici (první kněžská mše sv.), jubilejní mši sv. atd.

III. SVÁTOSTI

Svátosti byly ustanoveny od Ježíše Krista a jsou viditelným znamením neviditelné milosti. K viditelnému znamení připojila Církev ještě jiné obřady, které blíže naznačují účinky svátosti.

Ježíš Kristus ustanovil 7 svátostí:

1. křest, 2. biřmování, 3. Nejsvětější svátost oltářní, 4. pokání, 5. pomazání nemocných, 6. svěcení kněžstva, 7. stav manželský. Pět prvních je pro všechny lidi, poslední dvě jen pro ty, kteří se chtějí stát kněžími nebo manžely (svátosti stavu).

KŘEST

Křest je svátost duchovního znovuzrození, křtem je člověk očištěn od dědičného hříchu, stává se křesťanem a je znovuzrozen k životu věčnému. Bez sv. křtu nelze přijímati žádnou jinou svátost.

Obřady sv. křtu se dělí na tři části: 1. v předsíni chrámové, 2. u křtitelnice až k udělení křtu, 3. po křtu.

1. V předsíni chrámové (nebo v sakristii) přijímá kněz v rochetě a s fialovou štolou křtence

(nekřtěný nemá právo vstoupit do kostela). Zde mu dá jméno některého světce, pak na něj třikrát dýchne na znamení, že křtem se stává účasten milosti Ducha svatého, udělá mu kříž na čele a na prsou a modle se nad ním, vkládá mu ruku nad hlavu. Potom mu dává do úst trochu svěcené soli (symbol moudrosti nebeské) a na to zaklíná zlého ducha, aby odstoupil od křtěnce. Dotknuv se koncem štoly dítěte, uvádí je kněz do chrámu slovy: „*Vejdi do chrámu Božího, aby ses podílel s Kristem na slávě věčné*“. Cestou se modlí společně s kmotrem „*Věřím v Boha*“ a „*Otčenáš*“.

2. **O b ř a d y u k ř t i t e l n i c e.** Zde se dotýká kněz prsty slinou navlhčenými uší a nosu křtěnce, řka: „*Efeta*“ (otevři se), na znamení, že pokřtěný bude povinen uší svých otvírati slovu Božímu a život svůj řídit tak, aby byl Bohu „líbeznou vůní“. Potom kmotr učiní za křtěnce slib odříkati se zlého ducha. Na znamení posily v tomto boji maže kněz dítě svatým olejem křtěnců na prsou a mezi lopatkami.

Po výměně fialové štoly za bílou následuje druhá část křestního slibu, v němž se kmotr za dítě zavazuje, že bude po celý život pevně věřit a že chce být pokřtěno.

V l a s t n í a k t k ř t u se provádí tím, že kněz lije na hlavu křtěnce třikrát v podobě kříže vodu a říká: „*Křtím tě ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého*.“ Po křtu pomaže kněz novokřtěnce svatým křížmem na temeni, na znamení, že pokřtěný obdržel hodnost dítky Božího. Kolem hlavy mu dá bílou roušku (místo bývalého roucha, které mívali dospělí u křtu), a místo děcku dá kmotrovi do rukou svíci s napomenutím, aby

„bez úhony zachovával křest svůj“, t. j. aby celý život mu svítilo světlo víry pravé.

Křest dospělých se děje stejným způsobem, jenže dospělý odpovídá sám na kladené otázky. Po křtu dospělých se slouží mše svatá, při níž novokřtěnec přistupuje k svatému přijímání.

Křtíti má jen biskup a farář, v nevyhnutelné potřebě však každý (i nekatolík), jde-li o křest v nebezpečí života; jestliže dotyčný se uzdraví, doplní se v kostele ostatní obřady předepsané při křtu. Dospělý člověk v případě potřeby, není-li nikoho po ruce, kdo by mu křest udělil, může upřímnou touhou a vůlí přijmouti *křest žádosti*. Sám sebe však nikdo nemůže pokřtíti.

Ke křtu se užívá svěcené vody (křestní), jež se svěť na Bílou sobotu a před svátky svatodušními. V případě nevyhnutelné potřeby možno křtíti obyčejnou přirozenou vodou. Nelze křtíti žádnou jinou tekutinou, ani vodou uměle připravenou (destilovaná voda).

B I Ř M O V Á N Í

Biřmování je svátost, ve které křesťan vkládáním ruky biskupovy, mazáním svatým křížmem a slovy biskupovými bývá posílněn Duchem svatým, aby víru statčně vyznával a podle ní živ byl.

Udělení svátosti biřmování předpokládá u biřmovance poučení o této svátosti a přijetí svátosti pokání a Nejsvětější svátosti oltářní.

Obřady svátosti biřmování vykonává biskup, a to dílem nad všemi biřmovanci společně, dílem nad každým zvlášť. Viditelným znamením je v k l á d á n í r u k o u, m o d l i t b a a m a z á n í s v a t ý m k ř í ž m e m.

Biřmovanci, shromáždění v chrámu, vzbuzují tři božské ctnosti. Biskup stojí u oltáře, vztahuje ruce nad všemi klečícími biřmovanci a modlí se za dary Ducha svatého. Pak jde od jednoho biřmovance k druhému, klade mu pravou ruku na hlavu a maže jej při tom palcem na čele svatým křížmem v podobě kříže a říká: „*N . . . (dává mu jméno), znamenám tě znamením sv. kříže a posiluji tě křížmem spásy a ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“ Pak dává mu lehký políček, říká: „*Pokoj s tebou.*“ Kmotr stojící za biřmovancem klade mu při úkonu pravou ruku na pravé rameno.

Nakonec se modlí biskup u oltáře a nabádá biřmovance k modlitbě „Věřím v Boha“ a udělív jim biskupské požehnání je propouští.

Křížmo je směs olivového oleje a balsámu, která se světi na Zelený čtvrtek. Kříž dělá na čele biskup jako znamení, že biřmovanec se nemá stydět za víru, políček, že má snášet pro víru i potupu a pronásledování. Kmotři mají biřmovanci pomáhati v jeho duchovním boji a jméno světce se uděluje, aby měl vzor a ochránce. Není jich však bezpodmínečně třeba.

NEJSVĚTĚJŠÍ SVÁTOST OLTÁŘNÍ

Svátost oltářní je nejen svátost, ale i oběť. Jako svátost nazývá se sv. přijímáním, jako oběť mše svatá. Při mši svaté musí býti obětováno pod obojí způsobou, při přijímání stačí jen pod způsobou chleba. Přijímání může býti podáváno při mši svaté i mimo. Viditelným znamením je chléb a víno a slova proměny (viz „mši sv.“ str. 11). Při mši svaté proměňuje kněz kromě velké hostie ještě větší počet menších hostií, které se uchovávají v ciboriu a podávají se věřícím ve sv. přijímání.

Přijímání svátosti oltářní vyžaduje náležité přípravy

duše i těla. Duše musí býti očištěna od hříchu a tělo musí zachovati předeepsané předpisy o postu.

O b ř a d p ř i s v a t é m p ř i j í m á n í. Věřící pokleknou před oltářem a ministrant za všechny činí obecné vyznání hříchů (confiteor), při němž věřící mají vzbuditi ještě jednou lítost nad svými hříchy. Když kněz udělil obecné rozhřešení, vezme z ciboria Tělo Páně a ukazuje je věřícím se slovy: „*Ejhle, beránek Boží, který snímá hříchy světa,*“ načež se modlí po třikráte s věřícími, bijícími se v prsa: „*Pane nejsem hoden, abys vešel pod střechu mou, ale toliko rci slovem a uzdravena bude duše má.*“ Potom klade kněz sv. hostii každému na jazyk se slovy: „*Tělo Pána našeho Ježíše Krista, zachovej duši tvou k životu věčnému.*“ Po sv. přijímání uloží kněz ciborium opět do svatostánku.

Původně přijímali všichni věřící současně s knězem. Kdo nešel k svatému přijímání denně, chodil aspoň v neděli a ve svátky. Když se duchovní život zhoršil, rozhodl církevní sněm lateránský (1215), že každý věřící má nejméně jednou za rok v čas velikonoční přijmouti Nejsvětější svátost. Pius X. doporučil časté, pokud možno denní sv. přijímání.

P O K Á N Í

K řádnému udělení svátosti pokání patří: zpytování svědomí, účinná lítost, předsevzetí polepšiti se, ušní zpověď a dostiučinění. Svátost pokání se uděluje takto: kající pokleká u zpovědnice a prosí za požehnání, aby se ze svých hříchů zcela a dobře mohl vyzpovídati. Dosáhnuv kněžského požehnání říká hříchy, jejich počet a okolnosti, za kterých byly spáchány (okolnosti mohou činiti z lehkých hříchů těžké). Po vyznání hříchů vzbudí upřímnou lítost a prosí za rozhřešení a po-

kání. Po vhodném ponaučení od zpovědníka přijme pokání (kající skutky) a rozhřešení hříchů udělené slovy: „*Rozhřešuji tě ze hříchů tvých ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého,*“ při čemž kněz žehná kajícího křížem. Kající se bije třikrát v prsa a vzbuzuje lítost nad hříchy slovy „*Bože, buď milostiv mně, hříšnému*“. Pak vykoná uložené pokání.

G e n e r á l n í s v. z p o v ě d' je zpověď, která opakuje více dřívějších zpovědí nebo je za celý život (životní sv. zpověď).

Z některých zvlášť těžkých hříchů může dáti rozhřešení jen biskup nebo sv. Otec. To jsou tak zvané hříchy vyhrazené (reserváty). Zpovědník může z nich dáti rozhřešení, jen když si vyžádal zplnomocnění.

Moc odpouštěti hříchy je knězi dána svěcením

P O M A Z Á N Í N E M O C N Ý C H

Pomazání nemocných je svátost, kterou nemocný mazáním svatým olejem a modlitbou kněžskou nabývá milosti k spáse duše. Pomazání nemocných může udělovat pouze kněz, a to jen olejem od biskupa posvěceným. S pomazáním nemocných bývá spojena sv. zpověď a sv. přijímání; pak se jí říká z a o p a t ř o v á n í n e m o c n ý c h. K svátosti pomazání nemocných před příchodem kněze se připraví stůl pokrytý bílým ubrusem, na něj se postaví kříž s dvěma hořícími svícemi po straně, svěcená (nebo čistá) voda, trochu soli a kousek chleba.

Kněz při vstupu do místnosti žehná nemocného a klečící přítomné slovy: „*Pokoj domu tomuto!*“ Postaví Nejsvětější svátost na stůl, pokropí nemocného i pří-

bytek svěcenou vodou a vyprošuje nemocnému i všem přítomným ochranu a požehnání Boží. Nemocný se pak vyzpovídá a přijme Nejsvětější svátost.

Svátost pomazání nemocných se uděluje takto: kněz se modlí nad nemocným, vkládaje nad ním pravou ruku, maže jej olejem nemocných v podobě kříže na smyslech a údech, jimiž člověk nejčastěji hřeší: očích, uších, nose, ústech, dlaních a chodidlech, říká: „*Skrze toto svaté pomazání a své nejmilostivější milosrdenství odpustiž tobě Bůh, čím ses provinil zrakem, sluchem, čichem, chutí, řečí, hmatem a chůzí. Amen*“. Po každé osuší kněz místo vatou a nakonec otře palec o chléb, nebo očistí jej solí a vodou. Upotřebené věci se pak spálí. Nakonec se kněz modlí za nemocného a uděluje mu apoštolské požehnání, s nímž jsou spojeny plnomocné odpustky.

SVĚCENÍ KNĚŽSTVA

K dosažení stavu kněžského je třeba kromě předepsaných zkoušek přijmouti postupně svátost svěcení kněžstva.

Svěcení kněžstva má 7 stupňů: 4 nižší a 3 vyšší. Svěcení předchází *tonsura* (postřížiny), při níž biskup vystříhuje žadateli část vlasů v podobě kříže (odřikání se marnivosti světské).

Nižší svěcení uděluje biskup mezi mší svatou za příslušných modliteb a žehnání a podává kandidátům příslušné symboly jejich činnosti.

1. *O s t a r i á t* (vrátný): klíče od chrámu a malý zvonek,
2. *L e k t o r á t* (předčítatel): Písmo svaté,

3. *Exorcista* (zažehnaváč): knihu se zažehnavacími modlitbami,
4. *Akolytát* (přísluhovač): svícen se svící a mešní konvičky.

Vyšší svěcení. Před každým ze třech vyšších svěcení biskup upozorňuje kandidáty na závažnost hodnosti, kterou jim svěcení poskytuje. Svěcenci se vrhají před oltářem tváří k zemi na znamení, že odumírají světu, zatím co biskup s ostatními kněžími se modlí litanie ke všem svatým. Ke konci litanií biskup žehná třikráte svěcence.

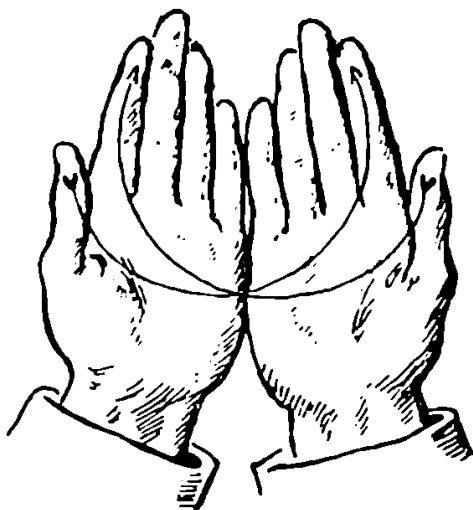
Svěcení na podjáhna (subdiakona). Biskup podá svěcenci prázdný kalich s patenou, mešní konvičky s vínem a vodou, epištolní knihu a obléká ho v bohoslužebné roucho podjáhenské (humeral, manipul a tunicellu).

Práva podjáhnů jsou: přísluhovati knězi u oltáře a čísti epištolu. Svěcením přejímají povinnost zůstatí po celý život v duchovním stavu, žítí v celibátu a modliti se denně breviář.

Svěcení na jáhna (diakona). Biskup vkládá pravou ruku na hlavu každého svěcence a modlí se nad ním. Pak obléká mu štolu a dalmatiku, nakonec podává k doteku evangelium.

Jáhen má tato práva a povinnosti: přísluhovati knězi u oltáře, čísti evangelium, zpívati „Ite missa est“, kázati, křtíti, podávati svátost přijímání a pečovati o chudé a nemocné.

Svěcení na kněze. Biskup vkládá obě ruce nad hlavu svěcenců a po něm tak činí i ostatní kněží. Potom drží biskup a kněží pravou ruku nad svěcenci a

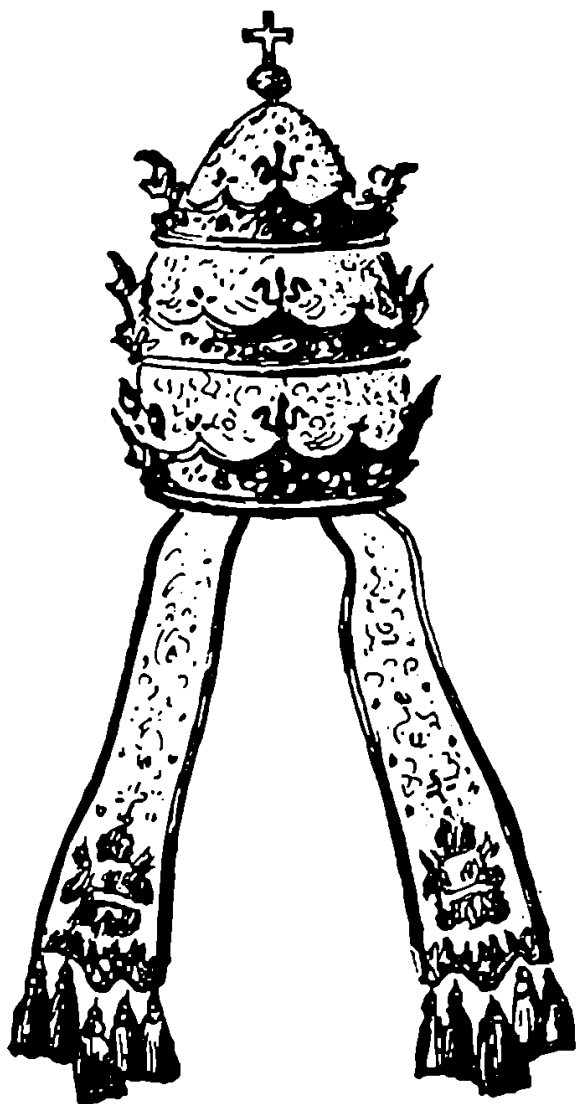
Mazání rukou
při svěcení kněží

modlí se nad nimi. Obřad vlastního svěcení nastává, když biskup přeloží štolu křížem přes prsa a obleče svěcenci kasuli (ornát), jehož zadní část je do poloviny svi-
nuta. Pak mu pomazává ukazo-
váčky přes dlaň k palci druhé
ruky olejem křtěnců, podá kalich
s vínem a hostii se slovy: „*Přijmi
moc přinášeti oběť Bohu a sloužiti
mši svatou jak za živé tak i za
mrtvé.*“

Novosvěcenci pak slouží společně s biskupem další část mše sv. a přijmou svaté přijímání z rukou biskupa. Biskup stojícím novosvěcencům, kteří se pomodlili „Vě-
řím v Boha“, klade každému zvlášť ruku na hlavu a dává jim moc odpouštět hříchy slovy: „*Přijmi Ducha
svatého. Kterým odpustíte hříchy, odpouštějí se jim,
kterým zadržíte, zadržány jsou.*“ Vysvěcení kněží před-
stupují před biskupa, slibují mu úctu a poslušnost. Biskup pak udělí všem požehnání a před posledním evangeliem je ještě jednou napomíná k ctnostnému životu. První mše sv., kterou slouží novosvěcenci, se nazývá *primice*.

Svěcení na biskupa je udělováno třemi bi-
skupy za těchto obřadů: čte se papežské potvrzení a přijímá slib svěcence. Pak začíná mše svatá, kterou slouží svěcenec i světitel spolu. Před evangeliem položí svěcenci otevřenou knihu evangelia na šíji. Pak všichni tři biskupové vkládají ruce na hlavu svěcence řkouce: „*Přijmi Ducha svatého.*“ Světitel maže svatým kříž-
mem hlavu a ruce nového biskupa, odevzdává mu od-

znaky biskupské, berlu a prsten, a snímá knihu evangelií s jeho beder. Potom přijímají společně svěcenec i světitel z jedné hostie a z jednoho kalicha. Na konec mše sv. je vsazena novému biskupovi na hlavu mitra, navlečeny rukavice a je uveden k biskupskému trůnu. Za zpěvu „*Te Deum*“ udílí nový biskup první biskupské požehnání.

Tiara

Korunovace papeže. Papež se nesvětí, ale volí jej v konklave sbor kardinálů. Kdo obdrží dvoutřetinovou většinu, je zvolen. Nově zvolený papež bývá korunován tiarou, t. j. trojnásobnou korunou, která je odznakem nejvyššího úřadu Krista. Po korunovaci udílí papež požehnání celému světu (*Urbi et orbi*).

SVÁTOST STAVU MANŽELSKÉHO

Svátost stavu manželského uděluje se osobám křesťanským, muži a ženě, a spojuje je nerozlučně až do smrti.

Církevní sňatek se koná po sňatku občanském, nejsou-li žádné překážky, které se zjišťují při sepisování protokolu a veřejnými ohláškami v kostele ve třech

nedělích po sobě jdoucích (z vážných důvodů možno učiniti všechny tři ohlášky najednou). Před ceremonielem jsou snoubenci poučeni, přijmou svátost pokání a Nejsvětější svátost oltářní.

Uzavření manželství nastává u oltáře před knězem a dvěma svědky, kde snoubenci prohlásí, že vstupují dobrovolně do stavu manželského. Nato skládá jeden po druhém slib, který jim kněz předříkává. Po slibu si podají oba pravé ruce a kněz, ovinuv je štolou, požehná jejich spojení slovy: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ Požehná jim znamením kříže, pokropí svěcenou vodou a podá dva požehnané prsteny, z nichž jeden navleče ženich nevěstě a druhý nevěsta ženichovi. Obvyčejně se slouží mše svatá za novomanžele, při níž kněz novomanželům dvakráte žehná.

IV. SVÁTOSTINY

Svátostiny jsou svátostem podobné úkony, které ustanovila Církev, aby nám zjedнала zvláštní milosti a dobrodiní nebo posvěcovala osoby a věci. Svátostiny neudělují milosti Boží jako svátosti.

Svátostiny jsou dvojího druhu: 1. Svěcení, 2. žehnání.

S V Ě C E N Í

Má za účel zasvětit osoby neb věci k službě Boží. Všechny věci, kterých se užívá při bohoslužbách, se napřed posvěcují. Některá svěcení uděluje jen papež (palium), jiná biskup (opatům, abatyším, svěcení svatých olejů, chrámů, oltářů, kalichů a j.). Biskup může k některým těmto úkonům zmocniti kněze. Ostatní svěcení konají kněží z moci svého úřadu.

Svěcení osob. Svěcení osob řeholních se děje po roce zkoušky (noviciát), osvědčili se novic, skládá po roce slavný slib (proffesio), jímž se navždy zavazuje býti členem řádu. Obřady se různí podle řádů.

Řeholnice skládají slib do rukou biskupa, který se nad nimi modlí a podává jim prsten a závoj na znamení, že jsou nevěstami Kristovými.

V některých kongregacích se skládají sliby prosté, jednoduché, t. j. zavazují na určitou dobu, po jejímž uplynutí se obnovují.

Svěcení věcí. Svěcení svatých olejů koná biskup jen na Zelený čtvrtek mezi mší svatou uprostřed 12 kněží, 7 jáhnů a 7 podjáhnů. Světí se trojí olej: olej křtěnců, olej nemocných a svaté křížmo.

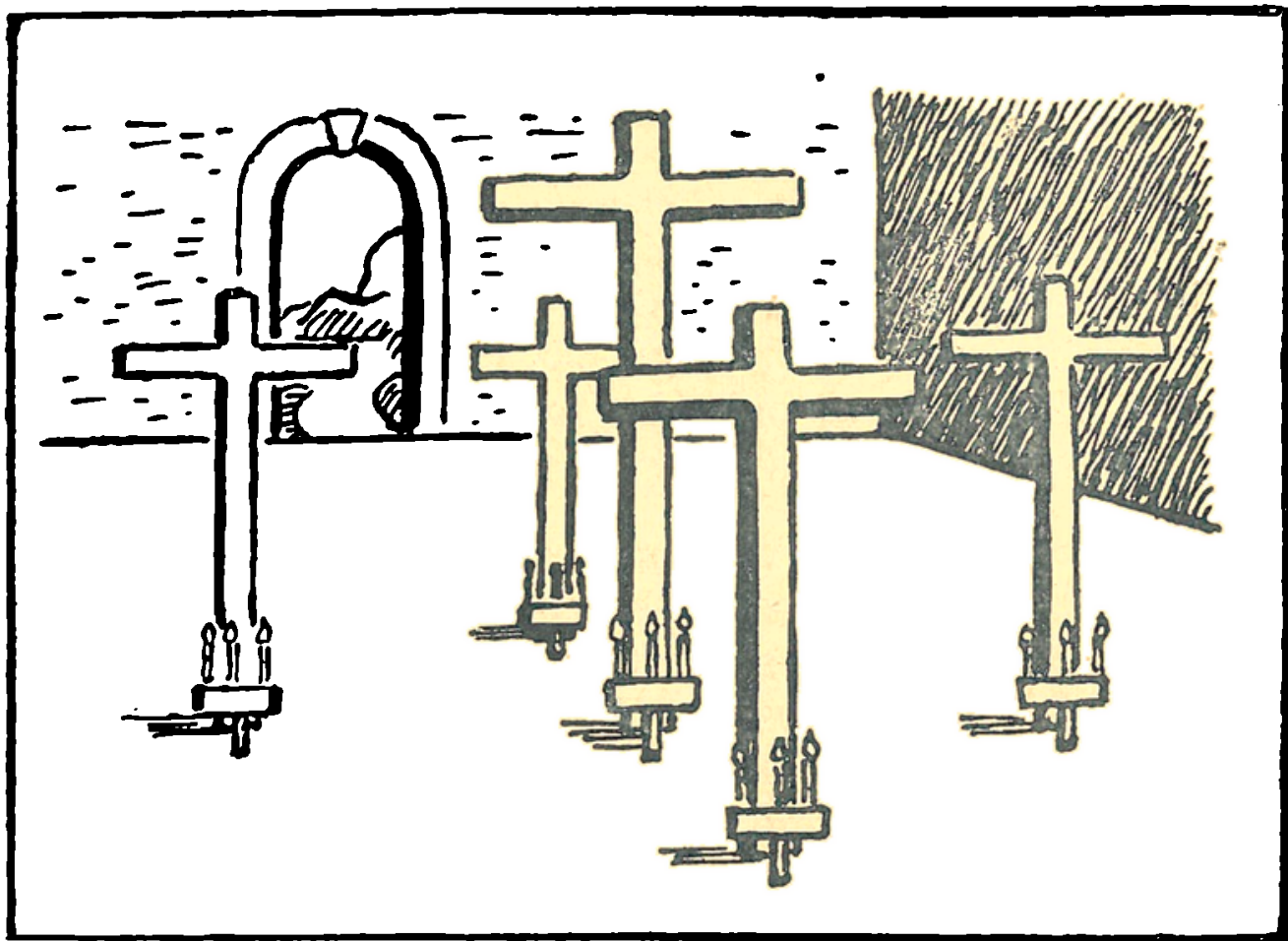
Svěcení vody ke kropení může se díti každou neděli. Kněz se modlí, aby Bůh žehnal těm, kteří se jí budou kropit.

Svěcení vody křestní. Mimo předepsané modlitby a žehnání kněz rozděluje rukou vodu v podobě kříže, rozhrnuje ji na 4 světové strany, třikrát do ní dýchne, ponoří do ní paškál a konečně přimísuje svatý olej křtěnců a svaté křížmo.

Svěcení chrámů provádí biskup slavnostním způsobem. Nejprve vysvětlí základní kámen. Po vystavení se konají obřady svěcení jednak mimo chrám, jednak uvnitř chrámu. Biskup obejde třikrát chrám, kropí stěny svěcenou vodou a kdykoli přijde k hlavnímu vchodu, udeří berlou na dveře, žádaje, aby byl vpuštěn. Po třetím zatlučení se brána otevře a biskup, učiniv na prahu berlou znamení kříže, vchází dovnitř s pozdravem „Pokoj domu tomuto“.

Uprostřed kostela biskup pokleká, vzývá Ducha svatého a píše berlou do popele, naspaného po úhlopříčkách chrámové podlahy, řeckou a latinskou abecedu. Posvětiv pak zvláštní vodu se solí, vínem a popelem (voda sv. Řehoře), kropí jí vnitřní stěny, podlahu i oltář. Pak ukládá do oltáře ostatky svatých, okuřuje oltář a maže jej uprostřed a v rozích. Nakonec zapaluje na něm kadidlo, urovnané v podobě pěti křížů, při nichž hoří zvláštních pět svíček.

Také stěny chrámové maže biskup svatým křížem na dvanácti místech označených kříži, na znamení, že se zde má hlásat učení, jež hlásalo 12 apoštolů. Potom se oltář přikryje příslušnými rouchy a slouží se mše svatá.

Postavení křížů a svěc při svěcení hřbitova

Svěcení chrámu biskupem se jmenuje *konsekrace*, jestliže světí z pověření biskupova kněz, pak se říká *benedikce*. Při benedikci se vynechává mazání svatými oleji a koná se pouze kropení svěcenou vodou. Chrám, v kterém není na stěnách 12 křížů, nebyl konsekrován.

S v ě c e n í h ř b i t o v a může vykonati s povolením biskupa i kněz. V předvečer svěcení postaví se uprostřed hřbitova velký kříž a kolem něho 4 menší kříže. Před každý kříž se upevní kůl, na němž jsou 3 svíčky. Po pomodlení litanií Ke všem svatým obchází světitel hřbitov, kropí jej svěcenou vodou a modlí se, aby těla, která zde budou uložena, došla odpočinutí věčného. Na to se sejmou svíčky s kůlů, upevní na kříž a kůly se vytáhnou ze země na znamení budoucího vzkříšení.

S v ě c e n í z v o n ů koná biskup, nebo s jeho svolením kněz tak, že zvony zvenčí i z vnitřku umývá svěcenou vodou, maže olejem nemocných a svatým křížmem a nakonec čte evangelium o Marii a Martě, na znamení, že věřící mají zanechat starosti o věci vzedejší, když hlas zvonů zve k modlitbě. Zvonům se dávají jména svatých (křest zvonů).

S v ě c e n í n á d o b. Kalich a patenu světí biskup. Maže je svatým křížmem, žehná a kropí svěcenou vodou. Ostatní roucha světí kněz za příslušných modliteb, žehná je a kropí svěcenou vodou.

S v ě c e n í k ř í ž ů (obrazů, soch) se provádí za předepsaných modliteb. Předmět se pokropí svěcenou vodou, okouří kadidlem a žehná znamením svatého kříže.

Ž E H N Á N Í

Žehnání jsou úkony, jimiž církev osobám nebo věcem vyprošuje od Boha dobro nebo odvrácení zlého. Úkony spočívají v modlitbě, v znamení svatého kříže, kropení svěcenou vodou nebo okuřování kadidlem. V užívání předmětů nenastává žádná změna.

Ž e h n á n í n a d o s o b a m i. Žehnání svatým křížem uděluje biskup nebo kněz tím, že pravou rukou dělá nad osobami znamení kříže. Podobně se uděluje žehnání znamením kříže Nejsvětější svátostí oltářní.

Ž e h n á n í n e m o c n ý c h. Nemocného žehná kněz znamením svatého kříže a kropí jej svěcenou vodou. Umírajícím se dává apoštolské požehnání.

P o h ř e b. Kněz žehná mrtvého nebo rakev svěcenou vodou, modlí se žalm 129. (De profundis - Z hlubin), aby se Bůh smiloval nad duší zemřelého. Pak kráčí se svící před rakví na hřbitov, kde kropí ještě jednou rakev a modlí se, aby Bůh přijal duši zemřelého do nebes.

P o ž ě h n á n í s v. B l a ž e j e se uděluje na svátek sv. Blažeje (3. února). Kněz drží věřícím pod krkem dvě svíce křížem svázané, nebo svíce v podobě U a modlí se, aby na přímluvu sv. Blažeje byl věřící uchráněn od bolestí v hrdle a všeho zlého.

Ž e h n á n í v ě c í. Církev žehná i věci, jichž lidé užívají k obecnému nebo soukromému prospěchu. Žehnají se domy, léčivé prameny, světské prapory, pokrmy, obilí a jiné. Žehnání se děje za příslušných modliteb svěcenou vodou a znamením svatého kříže.

B. OSOBY BOHOSLUŽEBNÉ

Kristus odevzdal svůj úřad kněžský apoštolům, z kterých přešel na jejich nástupce, papeže a biskupy.

Papež je viditelnou hlavou Církve a má nejvyšší úřad v Církvi. Nazývá se též Svatým Otcem.

Kardinálové tvoří sbor duchovních k pomoci papeže. Jmenuje je papež a každý kardinál má v Římě vlastní chrám. Kardinálové, sídlící v Římě, jsou členy poradních sborů (kongregací). Kardinálové volí nového papeže.

Biskupové sídelní vykonávají pravomoc na určitém území - biskupská diecése. Některým biskupům se dostalo vyššího stupně, byla jim podřízena jiná biskupství. Tito biskupové mají titul *patriarcha*. Jestliže biskup je nejvyšším biskupem ve státě, má titul *primase*.

Biskup světící pomáhá v úkonech biskupovi a má titul některého zaniklého biskupství.

Arcibiskup (metropolita) nazývá se biskup, jemuž je podřízeno několik biskupství (arcidiecése).

Kněží jsou osoby, které přijaly svátost kněžského svěcení a vykonávají činnost bohoslužebnou. Kněz pověřený duchovní správou nad určitým územím a nadaný pravomocí se jmenuje *farář*, ve větších městech *děkan* (arciděkan). Pomocníky jejich jsou *kaplani* (kooperátoři). Více farností tvoří vikariát, v jehož čele stojí farář, který má titul *vikáře*. Náboženství vyučují *katecheti*.

Někteří kněží jsou povoláni za bezprostřední pomocníky biskupů a tvoří *konsistoř*. Konsistoři předsedá biskup nebo jeho zástupce zvaný *generální vikář*.

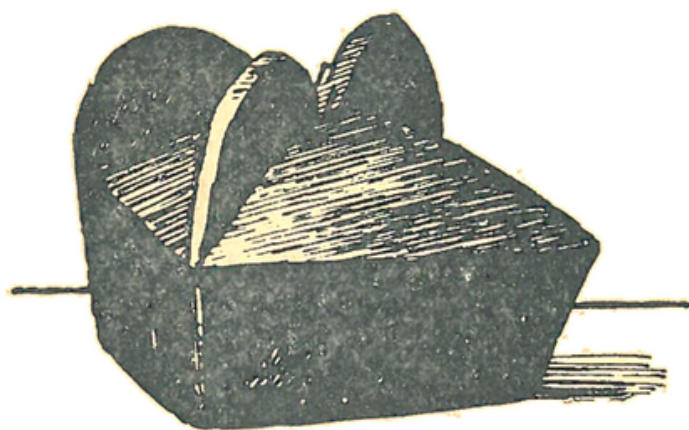
K a n o v n í c i jsou kněží, žijící podle určitých pravidel v kapitulách. Kanovníci jsou buď sídelní nebo čestní. V čele kapituly stojí kapitulní děkan.

K a p i t u l n í v i k á ř je volen sborem kanovníků při biskupském chrámu a zastupuje biskupa, když se uprázdní biskupský stolec nebo když biskup nemůže vykonávat svou funkci.

C. BOHOSLUŽEBNÉ VĚCI

K bohoslužbám je třeba některých věcí, a to: 1. rouch, 2. nádob, 3. knih.

Roucho - oděv je jednak kněžský oděv, který tvoří *talár* (reverenda či klerika) černé barvy (biskup fialové, kardinál červené, papež bílé), *bílý límec* (kolárek) a *biret* na hlavu. Jednak jsou to roucha, kterých se užívá přímo při úkonech bohoslužebných.

Biret

Mešní roucha. Při mši svaté nosí kněz přes kleriku: humerál, albu, cingulum, manipul, štolu a kasuli.

Humerál je bílý plátěný šátek, který zahaluje krk a ramena (představuje rouch, jímž byla zahalena Kristova tvář).

Kněz s humerálem přes ramena

A l b a, bílé plátěné roucho, sahající až na zem (představuje bílý šat, jímž byl Kristus na potupu oděn).

C i n g u l u m, bílý lněný provaz, jímž se převazuje alba v pase (představuje provazy, jimiž byl Kristus svázan).

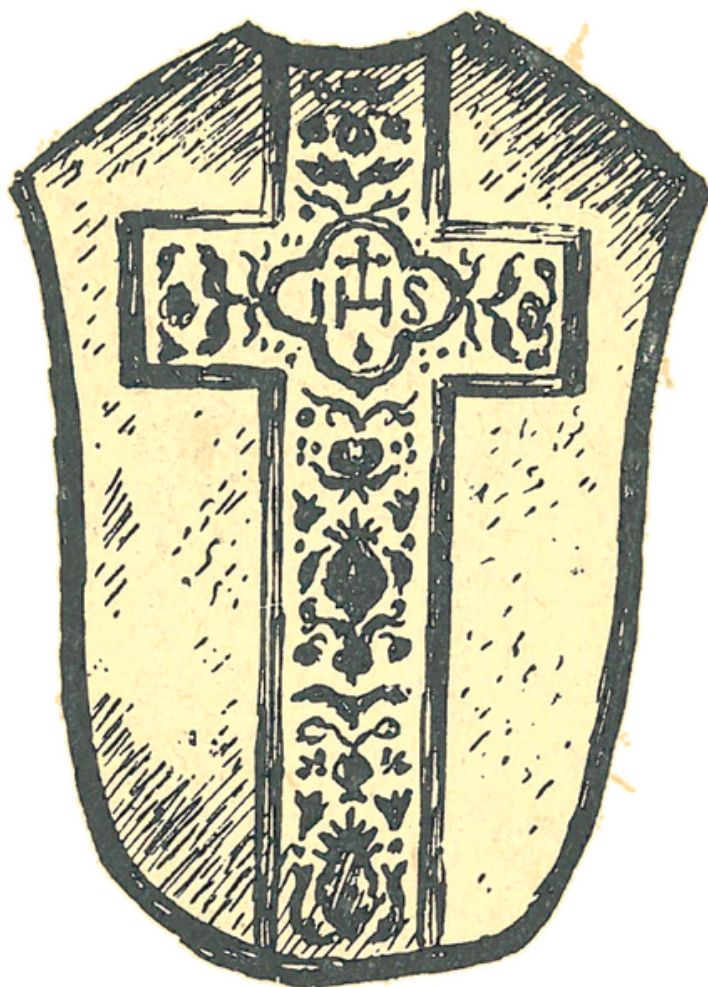
M a n i p u l, původně lněný šátek k utírání potu, dnes pás z téže látky jako kasule, který se navléká na levé předloktí (představuje Kristova pouta).

Š t o l a, dlouhý pás z téže látky jako kasule, který si kněz dává přes krk a pak křížem přes prsa (odznak kněžské moci).

*Kněz oděný v albu,
s cingulem, štolou
a manipulem*

K a s u l e (mešní roucho, ornát), původně plášť, dnes roucho ze dvou částí spojených na ramenou (symbolizuje jho Kristovo).

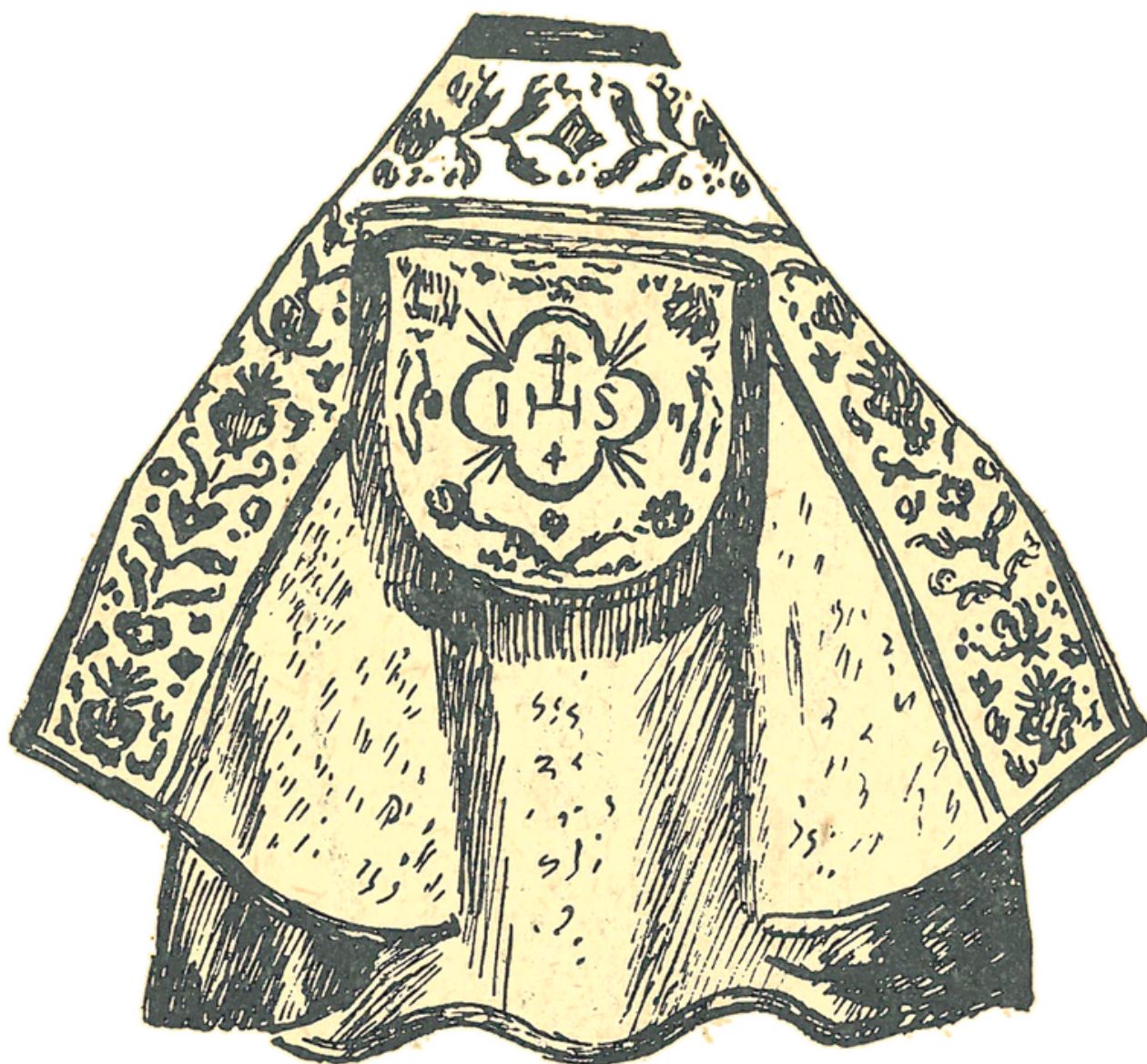

Kasule (ornát)

Kromě těchto rouch, které užívá normálně kněz při mši svaté, jsou ještě jiná bohoslužebná roucha.

R o c h e t a je zkrácená alba sahající jen po kolena (nosí se při kázání nebo průvodech s udílením svátostí).

P l u v i á l, široký dlouhý plášť bez rukávů, spínaný na prsou širokou sponou. Dříve to byl plášť do deště s kapucí, z které dnes zůstal jen látkový štít.

Pluviál

D a l m a t i k a se podobá kabátu s krátkými rukávy a je tvořena dvěma částmi, které se svazují po stranách; je z téže látky jako kasule.

T u n i c e l a je podobná dalmatice.

Biskupové oblékají při slavné mši sv. kromě obvyklých kněžských rouch ještě další roucha: tunicelu, dalmatiku, sandály, rukavice, prsten, mitru, berlu, náprsní kříž (pectorál). - Arcibiskup má kromě toho ještě palium.

M i t r a (infule) je pokrývka hlavy, skládající se ze dvou do špičky vybíhajících částí. K zadní části jsou přišity dva pásy. Mitra je buď bílá, nebo zlatem vyšívána.

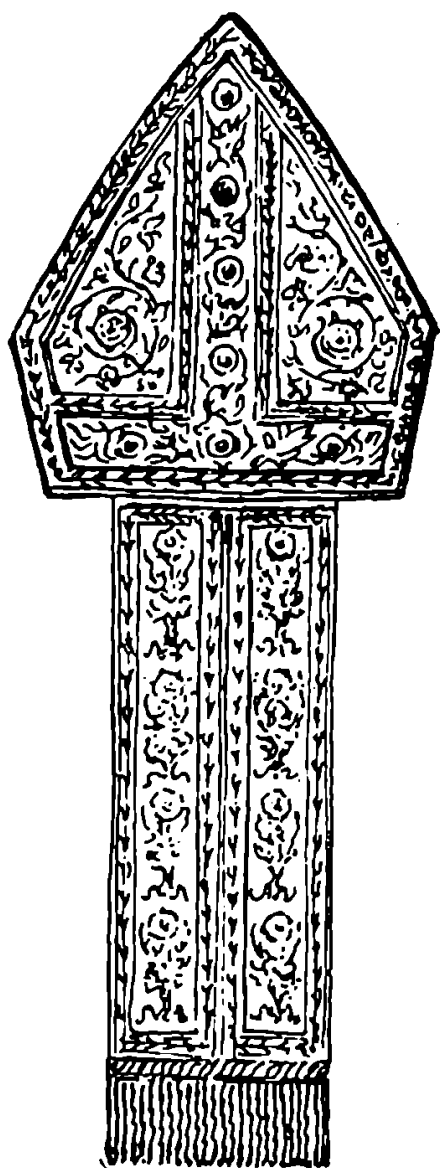

Dalmatika

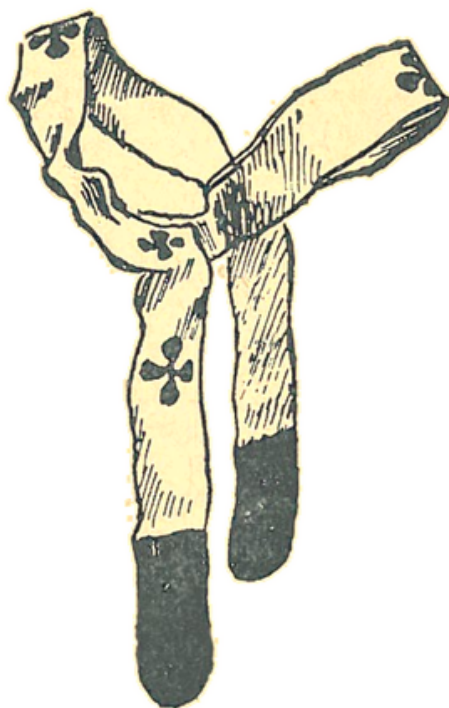
P a l i u m je pásek z bílé vlny s dvěma svislými výběžky vpředu a vzadu, do níž černým hedvábím je vetkáno šest křížků. Vlna na palium je ze zvláštních beránků, kteří se zabíjejí na Velký pátek a utkané palium světí papež v předvečer svátku sv. Petra a Pavla.

Barva bohoslužebných rouch. Některá bohoslužebná roucha (kasule, pluvíál, dalmatika, tunicela, štola a manipul) jsou rozličné barvy pro různé svátky. Litur-

gické barvy jsou: bílá, červená, zelená, fialová a černá. Barva hlásá význam svátku.

Mitra (infule)

Palium

B í l á b a r v a (nevinnost) je užívána o všech svátcích Páně (vyjma Hod Boží svatodušní), o svátcích P. Marie, andělů, svatých vyznavačů a pannen.

Č e r v e n á (oheň a krev) na Hod Boží svatodušní, o svátcích, připomínajících utrpení Páně, a na svátky mučedníků.

Z e l e n á (naděje) užívá se o nedělích po Zjevení Páně a po Sv. Duchu, nepřipadne-li na tentýž den slavnost vyžadující jiné barvy (svátek mučedníka).

F i a l o v á (kajícnost) užívá se v adventě a postě, o suchých a postních dnech (vyjímaje suché dny v týdnu svatodušním).

Č e r n á (smutek) na Velký pátek, o Dušičkách a při mši sv. za zemřelé.

Dvakrát do roka je dovoleno užít barvy růžové (3. neděle adventní a 4. neděle postní).

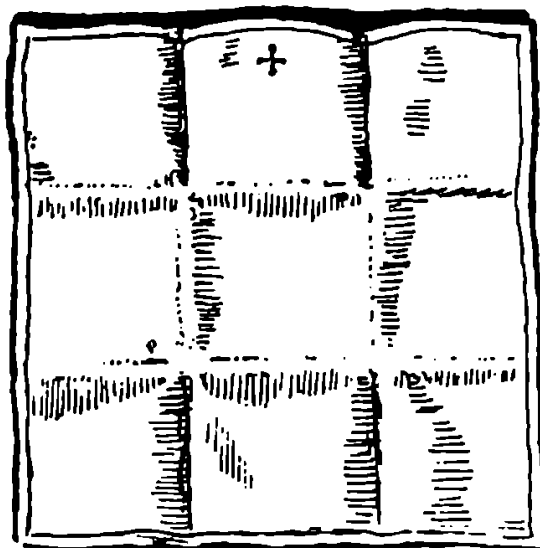
BOHOSLUŽEBNÉ NÁDOBY

K bohoslužebným nádobám patří: kalich, patena, ciborium, monstrance, konvičky, pacifikál, nádobky na sv. oleje, kadidelnice, kropenka, zvonek, relikviář.

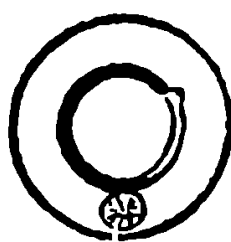

Patena s kalichy

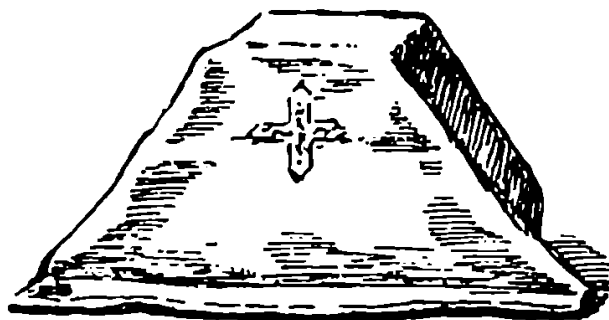
Kalich je nádoba, v níž se proměňuje při mši svaté víno v Krev Páně. Kalich má býti ze zlata nebo ze stříbra a silně pozlacen.

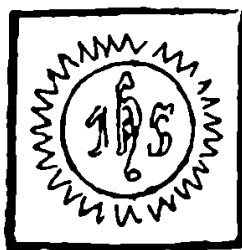
Corporál

Patena

Kalich přikrytý velem

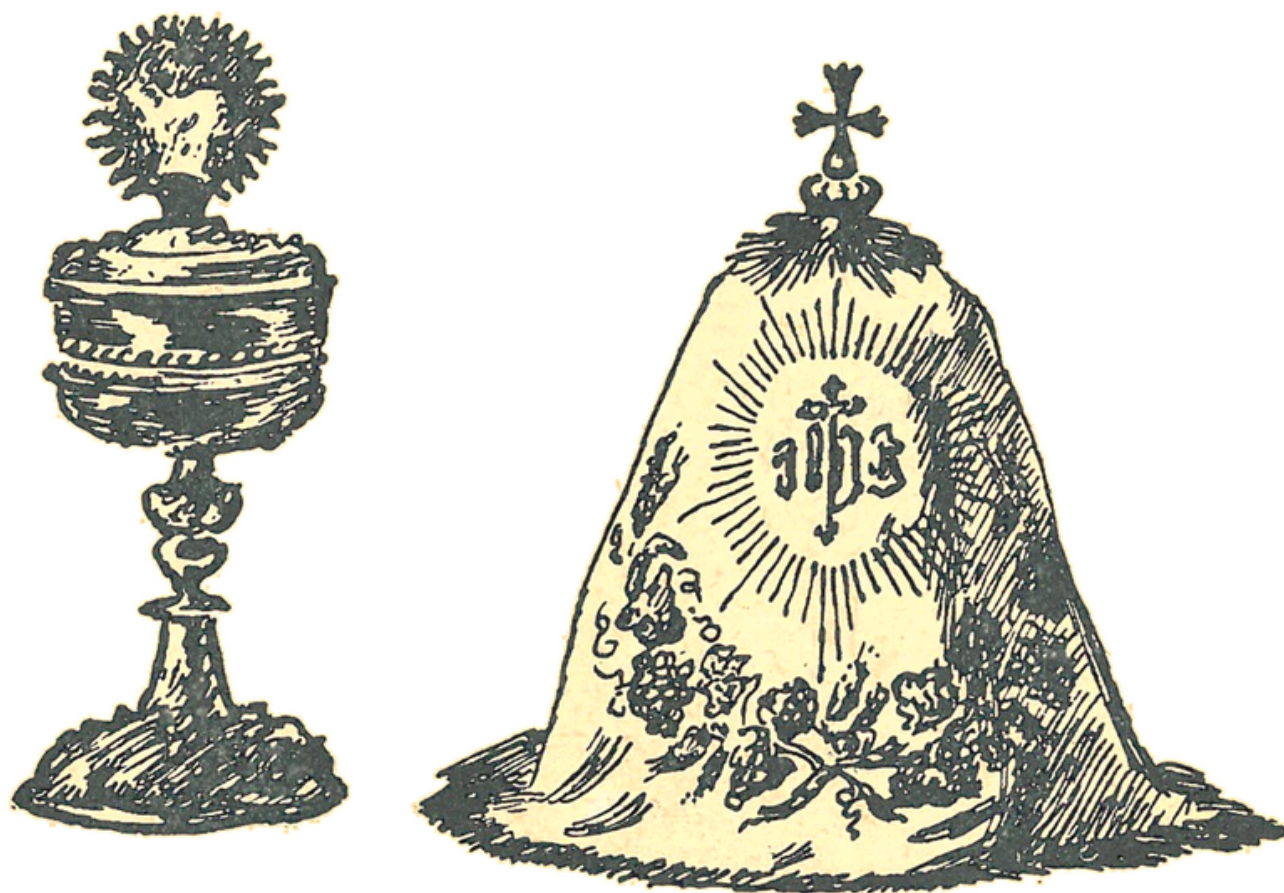
Palla

Purifikátor

P a t e n a je malá, uprostřed prohloubená miska, na níž se klade při mši svaté hostie. Má býti ze stříbra, silně pozlacená.

Ke kalichu patří zvláštní roucha, p u r i f i k á t o r, jímž se kalich a patena očistí při mši svaté. Jím se přikrývá kalich, pak se položí patena s hostií, na ni p a l l a, pokrývka z bílého plátna (vyšíváná). Na pallu se dá v e l u m, t. j. rouška, zakrývající celý kalich, a navrch b u r s a, t. j. ploché pouzdro potažené stejnou látkou jako mešní roucho, v němž je ukryt čtyřhranný bílý šátek c o r p o r á l, který se rozprostírá pod kalich.

Ciborium, odkryté a s pláštíkem

C i b o r i u m je víkem přikrytý kalich, v němž se chová Tělo Páně k přijímání věřících. K víku bývá připevněn hedvábný pláštík.

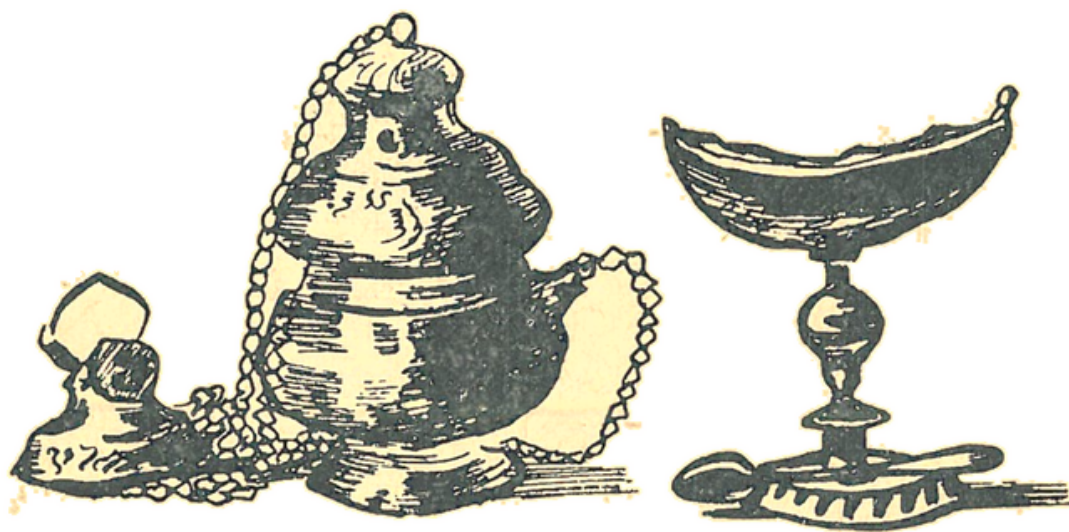
Monstrance

Monstrance je nádoba, v níž se vystavuje Tělo Páně k uctívání věřících.

Nádobky na sv. oleje. Tři malé stříbrné nebo cínové nádoby pevně uzavřené, v nichž se chovají sv. oleje.

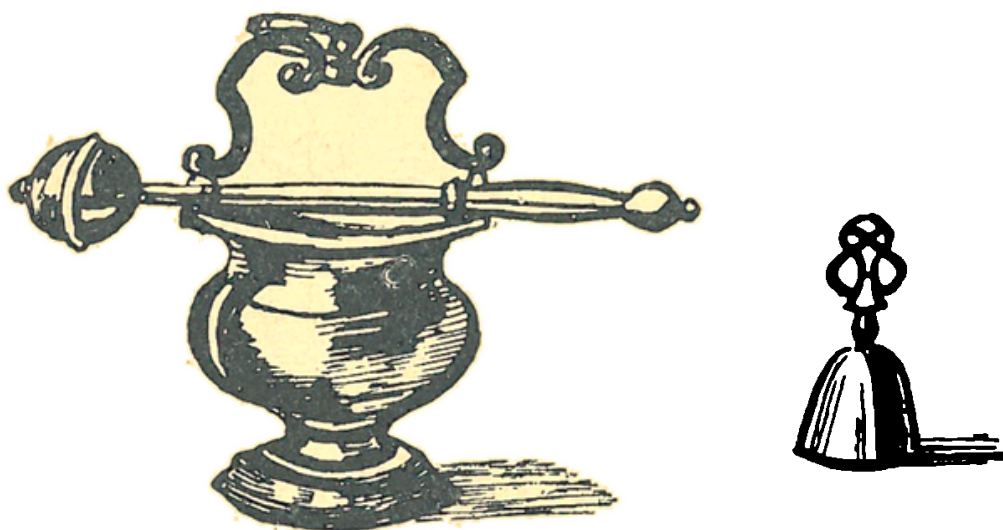
Konvičky na víno jsou buď skleněné nebo kovové malé nádobky, z nichž nalévá ministrant knězi vodu a víno při mši svaté.

Kadidelnice je kovová nádoba, do níž se na žhavé uhlí klade kadidlo, uchovávané v loďce.

Kadidelnice s loďkou

K r o p e n k a je kovová nádoba na svěřenou vodu, z níž kněz kropáčem nabírá vodu k žehnání.

Kropenka a zvonek

Z v o n e k mešní, jeden nebo několik spojených zvonků, jimiž dává ministrant při mši svaté znamení.

R e l i k v i á ř, schránka, do níž se vkládají ostatky svatých. Jsou z různých hmot a různých tvarů.

P a c i f i k á l, schránka v podobě kříže nebo malé monstrance s ostatky svatých.

LITURGICKÉ KNIHY

Liturgické knihy jsou ty, jichž se užívá k bohoslužebným obřadům.

M i s á l (mešní kniha) obsahuje mešní modlitby pro všechny dny roku.

R i t u á l obsahuje modlitby k jiným obřadům, než je mše svatá (udílení svátostí a jiné).

P o n t i f i k á l (ceremoniál) obsahuje modlitby a obřady, které vykonává biskup.

G r a d u á l, kniha, obsahující latinské zpěvy ke mši svaté.

A n t i f o n á ř obsahuje zpěvy k nešporám a jiným pobožnostem.

B r e v i á ř obsahuje modlitby, které se každý kněz má denně modliti.

Veškeré knihy jsou psány latinsky z těchto důvodů:

1. latina je úctyhodná; první křesťané konali mše svaté v katakombách latinsky.

2. jednotná liturgická řeč ukazuje jednotu a jednotnost Církve. Umožňuje jednání na církevních kongresech.

3. latina je mrtvým jazykem (žádný národ jím nemluví), nepodléhá změnám, stejně jako učení Církve a modlitby.

Kromě latiny užívá se v některých krajích jiného liturgického jazyka. Jde o historické zbytky v krajích, kde mše svatá se v dávných dobách sloužila domácím jazykem. Mše sv. se slouží ještě: řecky, syrštinou, chaldejštinou, arabštinou, habeštinou, staroslověnštinou, bulharštinou, arménštinou, kopticky a rumunsky.

Pro věřící jsou vydávány liturgické knihy v překladech do jazyka mateřského.

D. MÍSTA BOHOSLUŽEBNÁ

Bohoslužebná místa jsou místa nebo budovy sloužící výhradně náboženským účelům a jsou proto církevně vysvěcena (kostely, kaple, hřbitovy).

KOSTELY

První oběť konala se v jídelně soukromého domu, kde Ježíš Kristus při poslední večeři proměnil chléb a víno. První křesťané sloužili mši svatou ve skrytu katakomb. Po vydání ediktu milánského Konstantinem Vel. (r. 313) počalo se v celé římské říši se stavbou zvláštních vyzdobených kostelů či chrámů.

Katolické chrámy se dnes dělí: na metropolitní, katedrální, farní, klášterní a filiální.

M e t r o p o l i t n í c h r á m v místě, v němž má sídlo arcibiskup (metropolita).

K a t e d r á l a je hlavním chrámem v sídle biskupa. Je v ní umístěn biskupský trůn. Katedrální a metropolitní chrámy se nazývají též dómem. **F a r n í** chrám, určený k samostatné duchovní péči o věřící, prováděné farářem. Kde je děkan, mluví se o *děkansém* chrámu.

K l á š t e r n í chrámy jsou připojeny ke klášterům.

F i l i á l n í chrámy nemají samostatnou duchovní správu a spadají pod správu některého faráře.

K a p l e jsou menší chrámové budovy a mohou být veřejné i soukromé.

Vnějšek chrámu. Katolické chrámy se odlišují od světských budov již svým zevnějškem. 1. *Výškou*, stavba je event. na vyvýšeném místě. 2. *Orientací* od západu k východu. Věřící se dívá k východu, odkud vyšlo světlo víry. 3. *Půdorysem*. Obdélník, který bývá zmnožen výklenky, nebo půdorys v podobě kříže. 4. *Věží*, která se zdvíhá nad chrámem nebo bezprostředně u něj a připomíná věřícím, aby hledali útěchu v nebesích. Na věži bývá kříž a ve věži zvony, někdy i hodiny. 5. *Vchodem* - kostelních bran bývá několik a hlavní brána bývá často nádherně zdobena.

Vnitřek chrámu se dělí na presbytář, loď a předsíň.

P r e s b y t á ř (kněžiště, kněžský kůr, chór) tvoří prostor, určený pro kněze a bývá od lodi oddělen mřížkou a klenutým obloukem (triumfální oblouk). V presbytáři je hlavní oltář, věčné světlo, klekátko, křeslo pro celebranty. Presbytář bývá spojen se sakristií. V katedrálních chrámech je v presbytáři umístěn biskupský trůn.

L o d' je prostor, určený pro věřící. Větší chrámy mají tři i pět lodí. Prostřední je nejdelší a nazývá se hlavní. Často před presbytářem je loď příčná, takže půdorys má tvar kříže.

Vnitřní zařízení chrámu.

O l t á ř je nejprzednějším místem chrámu. Je to vyvýšený obětní stůl, buď z kamene nebo ze dřeva. Protože první křesťané konali mše sv. nad rakvemi mučedníků, mají oltáře podobu veliké rakve a do desky oltáře se na památku toho vkládají ostatky svatých. Uprostřed oltáře je **s v a t o s t á n e k** (tabernákl), a nad ním kříž se Spasitelem. Aby mohla býti sloužena

mše svatá, je třeba, aby na oltáři byl oltářní kámen s ostatky svatých, vrchní deska přikryta trojnásobným lněným rouchem, uprostřed kříž a po stranách aspoň po jedné rozžaté voskové svíci. Obrazy, sochy, květiny atd. slouží jen k výzdobě oltáře.

M e š n í t a b u l k y bývají opřeny o svícny a jsou na nich modlitby, které kněz říká obvykle zpaměti.

V kostele bývá více oltářů. Hlavní je v presbytáři a svítí před ním věčné světlo, aby hlásalo věřícím, že je ve svatostánku Nejsv. svátost oltářní. Ostatní oltáře jsou vedlejší. V katedrálních chrámech bývá věčné světlo na některém z vedlejších oltářů, kde je chována Nejsvětější svátost. **O l t á ř p r i v i l e g o v a n ý** se nazývá ten, s nímž jsou spojeny odpustky za duše v očistci, obětuje-li se zde za ně mše svatá.

K a z a t e l n a je vyvýšené řečniště, z něhož se hlásá slovo Boží. Kazatelna je obvykle na straně evangelní.

K ř t i t e l n i c e je nádoba, v níž se chová křestní voda.

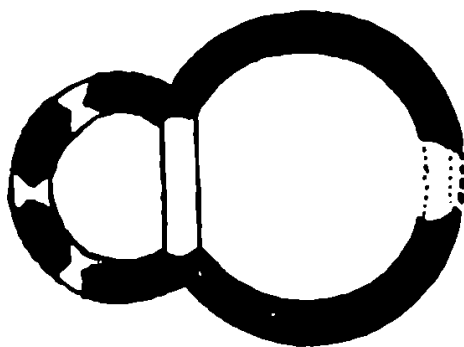
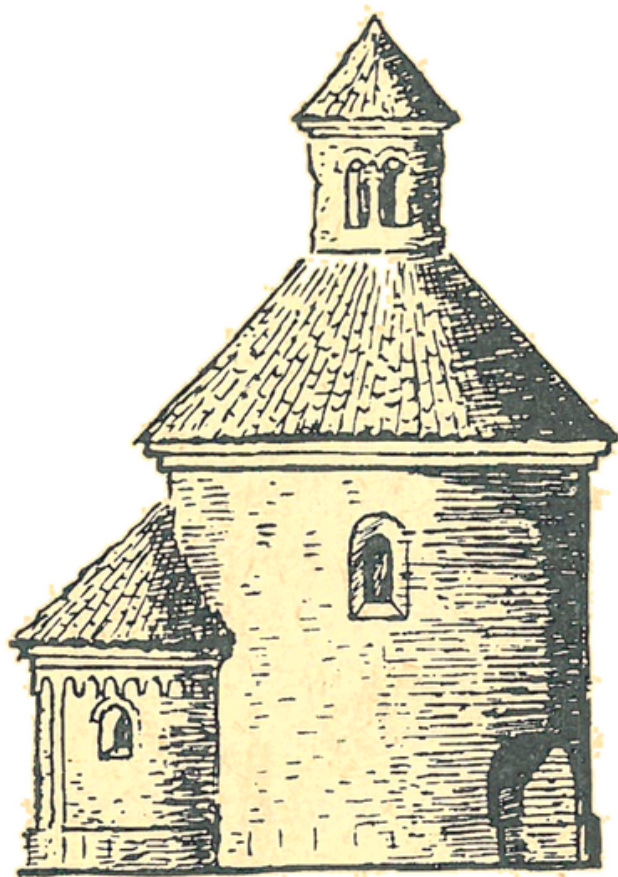
Z p o v ě d n i c e je stolička, v níž kněz zpovídá kajícníky. Kněz sedí uprostřed a je oddělen mřížkou od zpovídajících se.

K r o p e n k a je nádoba se svěcenou vodou u vchodu do kostela.

V a r h a n y, hudební nástroj, od 8. století všeobecně užívaný v kostelní hudbě.

Stavební slohy. Způsob, jímž byly prováděny chrámové stavby, se nazývá stavebním slohem. U nás se uplatnily tyto slohy:

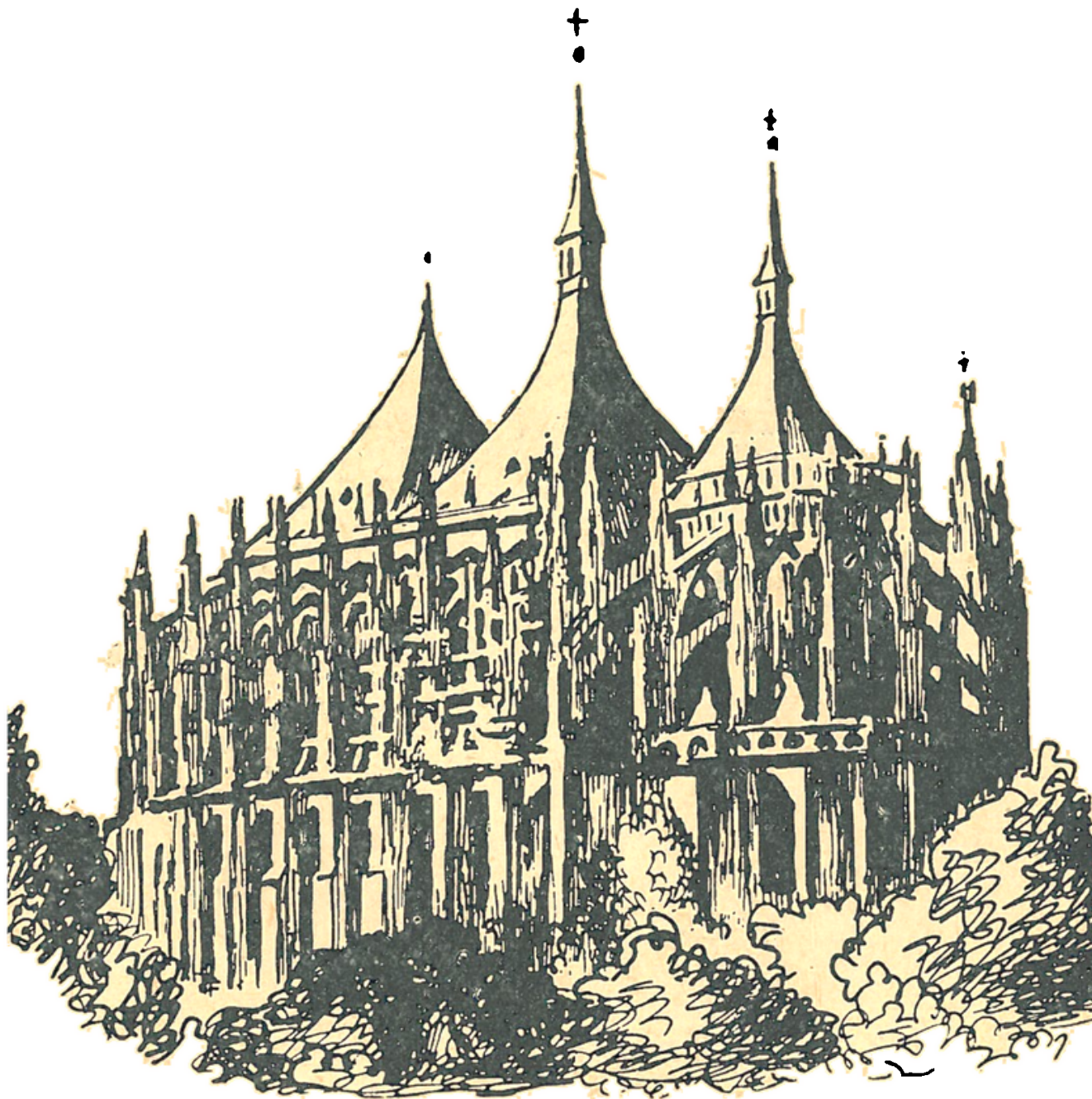
1. R o m á n s k ý. Vzorem byla starokřesťanská basilika. Větší chrámy měly tři lodi, menší kruhovitý

Kaple sv. Kříže (románská)

půdorys (rotundy). Všechny klenuté části jsou polokruhovitě (sv. Jiří na Hradčanech, kaple sv. Kříže, kaple sv. Martina na Vyšehradě a jiné).

2. **G o t i c k ý**. Klenuté části mají oblouk lomený. Stavba je štíhlá, z venku jsou opěrné pilíře. Okna bývají ozdobena kamennou kružbou (sv. Vít v Praze, sv. Barbora v Kutné Hoře a jiné).

Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře (gotický)

3. **R e n e s a n č n í**. Sloh, který chtěl obnovit stavební umění antické (řecké a římské). Vyznačuje se hoj-

ností sloupů, ornamentů a pod. (Chrám sv. Petra v Římě.)

Sv. Petr v Římě (renesance)

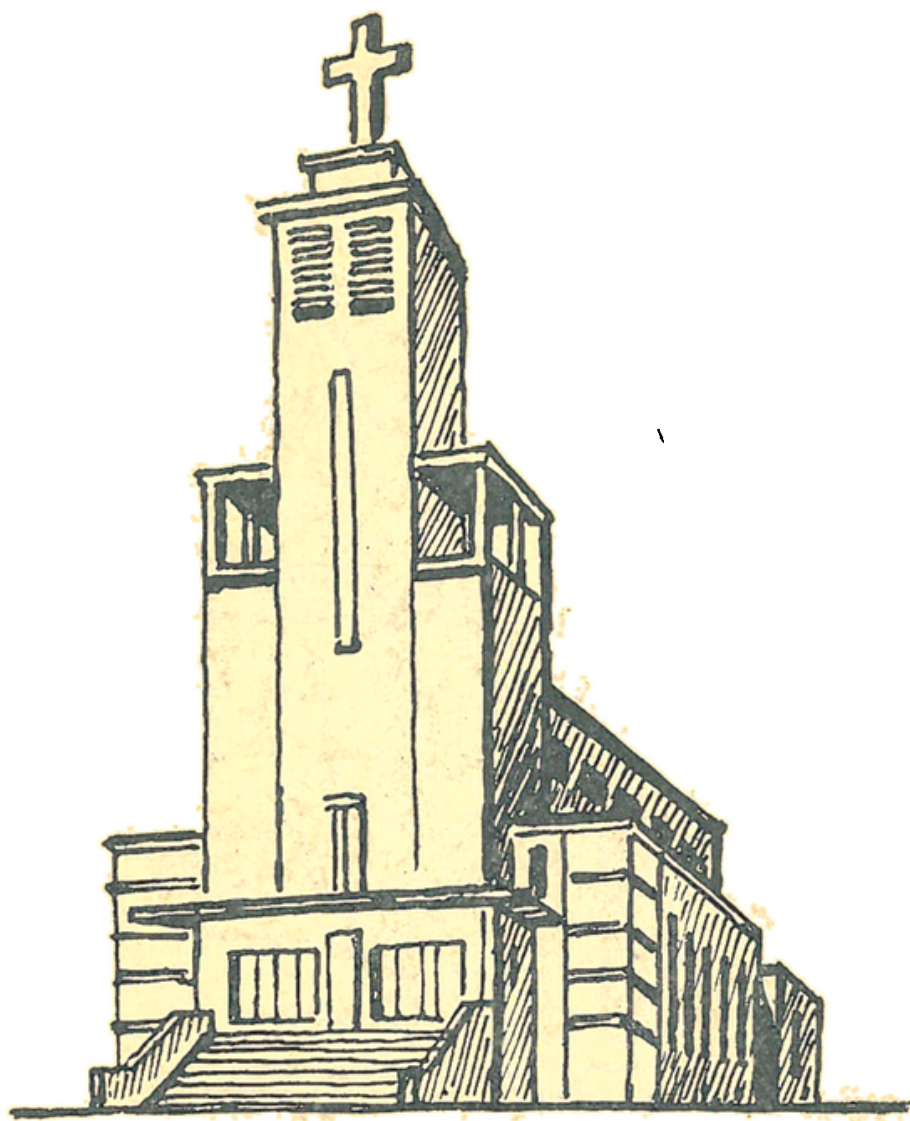
4. **B a r o k o v ý.** Barokový sloh je vlastně přetvořená a obohacená renesance. Vyznačuje se zakřivenými liniemi a bohatě zladenou vnitřní výzdobou. Je nejčastějším stavebním slohem našich chrámů (sv. Mikuláš v Praze, vnitřek sv. Jiljí, strahovský kostel atd.).

Chrám sv. Mikuláše v Praze (barok)

5. M o d e r n í. Využívá nových stavebních hmot. Slohově je oproštěn od zbytečných ozdob a snaží se působit prostou krásou stavebního materiálu. (Sv.

Jan Nep. v Praze-Košířích, sv. Václav v Praze-Vršov-
vicích a j.)

Kostel sv. Jana v Praze—Košířích (moderní)

HŘBITOVY

Hřbitov je ohrazené místo pod širým nebem, kde se pochovávají těla zemřelých. Víra ve vzkříšení těla vedla k zavržení spalování, obvyklému u pohanů, a k pochovávání těl zemřelých do země. První křesťané

pochovali mrtvé v katakombách. Později byly hřbitovy kolem chrámů nebo v chrámě samém (krypty).

Hřbitov nazývá se *svaté pole* a bývá vysvěcen. Často je na něm kaple nebo kříž na znamení, že zemřelí mají skrze Ježíše Krista očekávat znovuvzkříšení. Tentýž význam mají i kříže na jednotlivých hrobech. V novější době se zakládají hřbitovy za obvodem města.

E. BOHOSLUŽEBNÝ ČAS

Jako v roce občanském je středem slunce, kolem něhož se země otáčí, tak v roce církevním je to Kristus, který se každoročně věřícím zobrazuje a duchovně obnovuje.

Rok takto posvěcený se nazývá rokem církevním na rozdíl od roku občanského, který začíná 1. lednem. Církevní rok začíná první nedělí adventní a končí v sobotu před první nedělí adventní. Dělí se na tři nestejná období: *vánoční*, *velikonoční* a *svatodušní*.

SOUČÁSTI CÍRKEVNÍHO ROKU

N e d ě l e je dnem klidu od apoštolských dob. Dnem Páně Starého zákona byla sobota, ale v Novém zákoně je dnem Páně neděle, protože v neděli Kristus Pán vstal z mrtvých a seslal Ducha sv.

S v á t k y: velikonoce a svatodušní svátky pocházejí z dob apoštolských. Vánoce se slaví teprve od r. 336. Svátky dělíme na svátky Páně, Panny Marie, andělů a svatých.

Svátky Páně jsou: Hod Boží vánoční, Obřezání Páně (Nový rok), Zjevení Páně (Tři králů), Božího těla, Nanebevstoupení Páně.

Svátky Panny Marie: Neposkvrněné početí a Nanebevzetí.

Svátky svatých: Sv. Petra a Pavla a Všech svatých.

Věřící jsou povinni v tyto dny se účastniti mše svaté, stejně jako v neděli.

Během staletí se počet svátků měnil a byl rozdělen na *pohyblivé*, (které se světí ve stejném dni týdne, ale ne ve stejný den a měsíc), a *pevné* (které se každým rokem světí ve stejné datum). Svátky rozeznáváme zasvěcené, kdy je povinnost účasti mše svaté, a nezasvěcené.

Vigilie (svatvečer) je den předcházející velké slavnosti a určení k přípravě k ní. První křesťané o vigiliích bděli a postili se. Dnes jsou vigilie před každým Božím hodem, před sv. Petrem a Pavlem, Nanebevzetím Panny Marie a před svátkem Všech svatých.

O k t á v, opakování velké slavnosti osmý den po svátku. Nazývá se tak i celé období.

K v a t e m b r (čtvero suchých dní). V každém čtvrtletí jsou tři dny (středa, pátek, sobota) postními, jimiž se zasvěcuje počátek každého období Bohu.

Kromě zmíněných svátků světí se i svátky zemských patronů (sv. Václava, Cyrila a Metoděje), nebo svátky zvykové, pondělí po Božím hoďu, sv. Štěpán a jiné, které však nejsou zasvěcenými svátky. Na zasvěcené svátky mají věřící povinnost účastniti se mše svaté. Jestliže stát z hospodářských důvodů neuznává zasvěcený svátek za den pracovního klidu, není to na újmu povinnosti věřících, kteří se mohou účastniti mše svaté časně ráno nebo ve večerních hodinách.

DOBA VÁNOČNÍ

Vánoční doba nám připomíná lásku Boha Otce, který „tak miloval svět, že mu dal Syna svého jednorozeného“. Hlavní svátek je Narození Páně (Hod Boží vánoční), který připadá na 25. prosinec. Přípravou k němu je advent.

A d v e n t má čtyři neděle (ne však vždy 4 týdny), které připomínají leta Starého zákona, v nichž lid izraelský se připravoval na příchod Spasitele.

Advent je doba 1) touhy v očekávání narození Spasitele. Tato radost se projevuje ve zvláštní mši svaté před svítáním zvané *r o r á t y* (roráte, podle introitu „Rorate coeli“ - „rosu dejte nebesa“). Roráty se konají za šera, protože ve tmě zasvitla lidstvu spása narozením Panny Marie. Bohoslužebné roucho je bílé. 2) kajícínosti. Církev vybízí věřící, aby očistili své srdce a stali se hodni toho, aby se v nich usídlil Spasitel. Proto je nařízen přísnější půst a zakázáno hlučné veselí. Kněz obléká v neděli roucho barvy fialové.

Š t ě d r ý d e n (Svatvečer) je poslední den adventu. Štědrý den se nazývá proto, že Bůh byl toho dne nejštědřejší a daroval nám svého Syna. Na památku toho dávají si lidé dárky, staví vánoční stromečky a jesličky. První je stavěl sv. František z Assisi. (Zemřel r. 1226.)

H o d B o ž í v á n o č n í (Narození Páně) se slaví 25. prosince, ať padne na kterýkoli den v týdnu. Je dnem radosti, při mši se užívá barvy bílé a zpívá Gloria. Každému knězi je dovoleno sloužiti tři mše svaté. První o půlnoci, kdy se Kristus narodil (půlnoční), druhá na úsvitě, kdy se pastýři přišli poklonit božskému Dítěti (jitřní, pastýřská), a třetí před obědem (velká). K Hodu Božímu vánočnímu se druží svátky sv. Štěpána, sv. Jana Evangelisty a svátek Mlád'átek.

O b ř e z á n í P á n ě (Nový rok). Osmý den po narození Páně na památku obřízky a dání jména Ježíš.

Z j e v e n í P á n ě (Sv. Tří králů). Tento svátek připomíná událost, kterak Bůh zjevil pohanům, kteří přišli od východu, narození Vykupitele. V předvečer

tchoto svátku se světí tříkrálová voda, sůl a křída, ve východních krajích též zlato, kadidlo a myrha. V tento den se také žehnají příbytky a píší nad vchod začáteční písmena tří králů +K+M+B s letopočtem.

Neděle po Zjevení Páně se označují první, druhá atd. neděle po Zjevení Páně.

DOBA VELIKONOČNÍ

Doba velikonoční nám připomíná lásku Syna Božího, který svým utrpením a svojí smrtí dokonal naše vykoupení. Počíná nedělí Devítník a trvá až do svátku Nanebevstoupení Páně. Středem této doby je památka Vzkříšení Páně čili Hod Boží velikonoční. Doba velikonoční je vždy stejně dlouhá, ale její začátek a konec se rok od roku mění, protože Hod Boží velikonoční je svátkem pohyblivým a slaví se *první nedělí po prvním jarním úplňku*. Jaro začíná 21. března. První úplněk nepřipadá každoročně na stejný den. Může být od 22. března do 25. dubna. První nedělí po něm je Hod Boží velikonoční, čili připadá na některou nedělí koncem března nebo během měsíce dubna.

P ů s t je příprava k oslavě zmrtvýchvstání Páně. Začíná ve středu před šestou nedělí před Hodem Božím velikonočním (bohoslužebně se slaví již o Devítníku) zvanou popeleční.

Popeleční středa, zvaná proto, že toho dne se světí popel, jímž kněz činí věřícím znamení kříže na čele se slovy „*Pomni člověče, že prach jsi a v prach se obrátíš*“. Od popeleční středy začíná čtyřicetidenní půst. Dříve se držel půst od masa a újma celých čtyřicet dní. Dnes je nařízen přísný půst jen na Popeleční středu, kvatem-

brovou středu, pátky, Zelený čtvrtek, Velký pátek a Bílou sobotu (do 12. hodiny polední).

V době postní se konají zvláštní pobožnosti křížové cesty. Obrazy se zahalují fialovou látkou s bílým křížem a také kříže na oltářích se zahalují do fialové látky.

Neděle Devítník je devátá neděle před Božím Ho-dem. Neděle po ní se nazývají první po devítníku, druhá po devítníku. Od popeleční středy mají neděle svá jména:

První postní neděle zvaná Invocabit - č e r n á podle černých oděvů, jimiž se odívali věřící na znamení smutku.

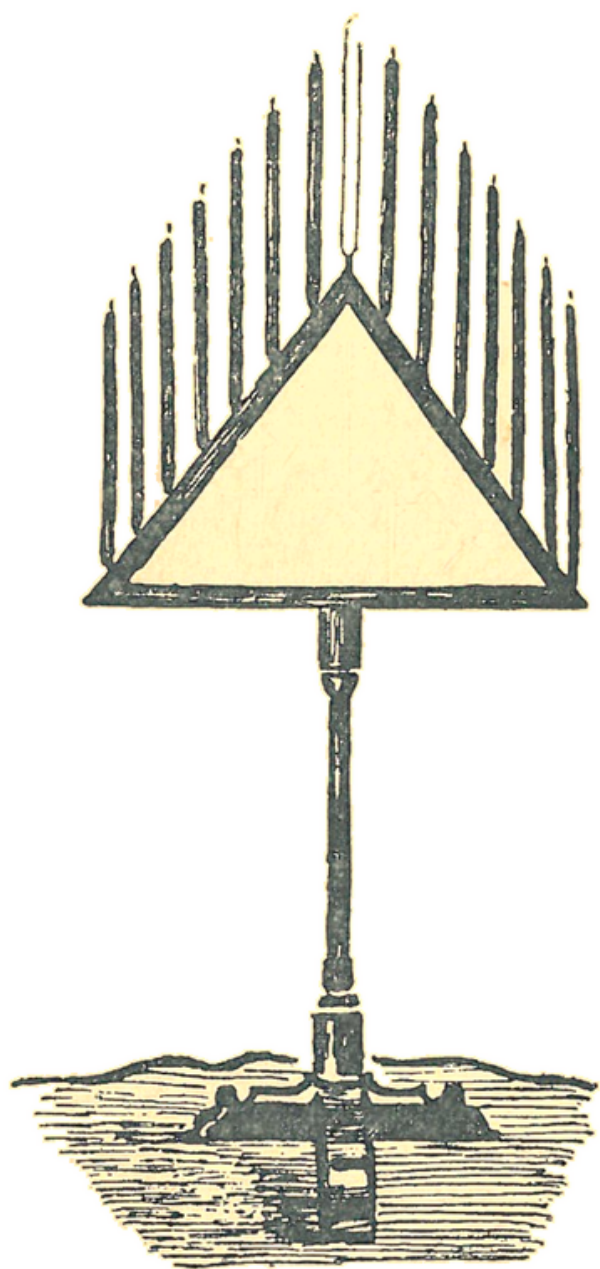
Druhá neděle postní (Reminiscere) - p r a ž n á podle pražených zrn, která dříve jedli věřící.

Třetí neděle (Oculi) - k ý c h a v á podle pobožnosti proti moru, který začínal kýcháním.

Čtvrtá neděle (Laetare) d r u ž e b n á, protože bývá slavena družným veselím nad dosaženým úspěchem postu.

Pátá neděle (Dominica Passionis) - s m r t e l n á, protože Církev si ještě uvědomuje umučení a smrt Páně. Při mši svaté se vynechává Gloria a „*Sláva Otci i Synu i Duchu svatému*“.

Šestá neděle (Dominica Palmarum) - K v ě t n á, v níž se slaví památka slavného Kristova vjezdu do Jerusalema. Světí se ratolesti a koná se průvod kolem kostela. Při návratu průvodu jsou dveře zavřeny a otevrou se na zaklepání žerdí kříže. Symbol, že brána nebes byla otevřena pro zásluhy Ježíše Krista. Při mši svaté se čtou pašije. Chór často zpívá pašije v dramatické úpravě. Místy se provozují pašijové hry.

*Svícen pro temné hodinky
s 15 svíčkami*

Pašijový týden (svatý, velký) je poslední týden před Božím Hodem. V úterý se čtou pašije podle sv. Marka, ve středu podle sv. Lukáše. Ve středu se konají v katedrálních a kolegiálních chrámech „temné hodinky“. Před oltářem je trojhranný podstavec s patnácti svícemi. Svíce na vrcholu je bílá, ostatní žluté. Po každém žalmu zhasne se jedna svíce, až zůstane hořet jediná horní, značící Krista, opuštěného všemi. Pak se skryje svíce za oltář, naznačení smrti, a za žalmu Miserere se vynese ven, naznačení zmrtvýchvstání.

Zelený čtvrtek připomíná onen čtvrtek, kdy Kristus posledně večeřel s apoštoly. Toho dne ustanovil Nejsvětější svátost oltářní.

Hlavní obřady na Zelený čtvrtek jsou:

1. V každém farním chrámu slouží se jedna mše svatá, a to v rouše bílém (čímž se aspoň z části projevuje radost z ustanovení Nejsvětější svátosti oltářní). Zpívá se Gloria a zvoní se všemi zvony, které pak

umlkají až do Bílé soboty. Při mši svaté proměňuje kněz tři velké hostie, z nichž jednu přijímá téhož dne, druhou na Velký pátek a třetí je vystavena u Božího hrobu.

2. Po mši svaté přenáší kněz ve slavném průvodu ony dvě proměněné hostie ze svatostánku na jiné místo. Děje se tak na památku Kristovy cesty na horu Olivetskou (zahrada Getsemanská).

3. Obnažení oltářů se děje tím způsobem, že oltáře se zbavují příkrývek, při čemž se oltářní kameny omývají ratolestmi namočenými ve svěcené vodě. Svatostánek zůstává otevřen, věčné světlo se zhasíná. To vše nám připomíná bičovaného a ukřižovaného Krista, který byl vysvlečen ze svého roucha.

4. Svěcení olejů se koná v tento den v biskupských chrámech a biskup omývá nohy 12 starcům.

Velký pátek je nazván tak proto, že nám připomíná velkou událost - velký skutek Páně na Golgatě - Jeho vykupitelskou smrt. Církev smutečnými obřady nám ukazuje v tento den svůj zármutek:

1. Nekoná se žádná nekrvavá oběť (neproměňuje se). Kněz přijímá svatou Hostii, proměněnou již den před tím.

2. V době, kdy asi Kristus byl veden na smrt, přistupuje kněz v černém mešním rouchu před oltář, na kterém nehoří svíčky. Na důkaz největšího zármutku padá na stupních oltáře a setrvává tak chvíli v rozjímání.

3. Vstoupiv k oltáři čte na straně epištolní dvě krátké zprávy ze Starého zákona. Potom čte pašije podle sv. Jana. Po pašijích se modlí za všechny stavy a lidi, protože Kristus za všechny zemřel. Po každé modlitbě

kněz pokleká, pouze při modlitbě za židy se tak neděje, protože ti toho dne klekali, posmívajíce se Kristu.

4. Odhalení sv. kříže a pocta kříži. Kněz odloží mešní roucho, sestoupí na dolejší stupeň oltáře, na stranu epištolní, vezme do ruky větší kříž, který je zahalen, a obrácen k lidu odhaluje kříž po částech, při čemž třikráte zpívá „*Ejhle dřevo kříže, na němž pněla spása světa*“. Při tom vystupuje stále výše po stupních a uprostřed oltáře odhalí úplně kříž a ukazuje lidu. Odkrytý kříž položí na uchystané místo, zuje obuv, pokleká třikrát před křížem a uctívá ho líbáním pěti ran Kristových. U Božího hrobu jest potom vystaven kříž k úctě věřícím.

5. Potom přijme kněz sv. Hostii proměněnou na Zelený čtvrtek, modlí se jako při mši sv. (ale neproměňuje). Tento obřad se nazývá mše darů předposvěcených.

B o ž í h r o b. Nakonec přenáší oděný v černý pluviál Velebnou Svátost do Božího hrobu, kde zůstává zahalena rouškou po celý den, vystavena k úctě věřících.

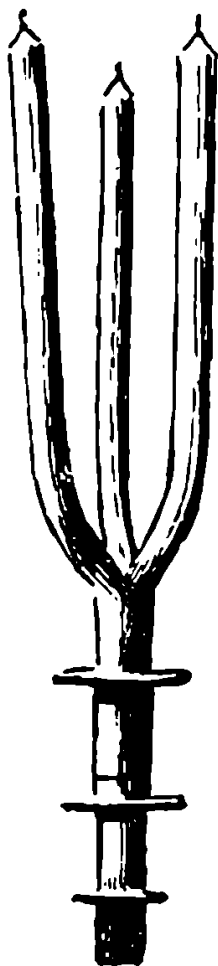
Boží hrob je na způsob hrobu upravené místo v chrámu, kde je vystavena Nejsvětější svátost.

Bílá sobota. Jméno Bílá sobota pochází od bílého roucha, kterým se tento den odívali katechumeni, kteří bývali společně křtěni. Sobota je posledním dnem čtyřicetidenního postu a svatvečerem Božího Hodu. Na Bílou sobotu se konají tyto obřady:

1. **S v ě c e n í n o v é h o o h n ě.** Před vchodem do chrámu se zapaluje hranička ohněm vykřesaným jiskrou z křemene a v ohni se spálí zbytky olejů předešlého

roku. Kněz posvěť při tom pět zrn kadidla, která se později zasazují do paškálu.

Z kamene se křeše jiskra, protože Kristus je základní kámen církve. Kristus vyšel jako jiskra z kamenného hrobu, a oheň značí světlo Kristovy lásky.

Triangl

2. **Rozsvěcování trianglu.** Od nového ohně rozsvěcuje kněz trojramennou svíci (triangl), představující Nejsvětější Trojici. Jedno rameno se rozsvěcuje u dveří, druhé uprostřed chrámu a třetí u oltáře. Po každé pokleká a zpívá (*Lumen Christi*) „*Světlo Kristovo*“.

3. **Svěcení paškálu.** Paškál (*pachalis cereus* - velikonoční svíce) je veliká silná svíce z bílého vosku. Značí ukřižovaného a vzkříšeného Krista, jenž je světlem světa. Svěcení se koná u oltáře, zpívá se při něm chvalozpěv „*Plesej již andělský sbore nebeský*“ (*Exultet*) a zasazuje se do paškálu pět posvěcených zrn kadidla, která značí pět ran Kristových. Pak se rozsvítí paškál od trojramenné svíce a umístí na straně evangelní, kde je až do Nanebevstoupení Páně a rozsvěcuje se vždy při bohoslužbách.

4. **Proroctví.** Na znamení, že se na Pánu Ježíši splnila starozákonní proroctví, čte kněz úryvky z 12 proroctví Starého zákona.

5. **Svěcení křestní vody u křtitelnice** (viz str. 45.). Při svěcení se zpívají litanie ke všem svatým. Kněz je skloněn na stupních oltáře na památku, že věřící se za nové křesťany společně modlili.

6. Mše svatá se slouží jen jedna v rouchu barvy bílé. Při Gloria se začíná zvonit všemi zvony, čímž se oslavuje vzkříšení Páně a kněz zpívá třikrát radostné „Alleluja“ (Chvalte Pána), které na konci mše dvakrát opakuje.

7. *Památka vzkříšení* se koná na Bílou sobotu za soumraku. Kněz oděn v bílý pluvíál za příslušných modliteb snímá roušku s monstrance u Božího hrobu a obrátiv Velebnou svátost k lidu zpívá: „*Vstalť jest této chvíle*“. Pak nese Nejsvětější svátost v slavném průvodu a po návratu k oltáři končí slavnost chvalozpěvem sv. Ambrože a sv. požehnáním.

Bělosobotní obřady mohou začínat až na Bílou sobotu večer.

Hod Boží velikonoční. Je největším svátkem celého roku, svátek všech svátků. Je to památka na velikou noc, kdy Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Radost ze vzkříšení se projevuje i výzdobou oltáře. Na oltář se staví soška Vykupitele s praporcem v ruce na znamení vítězství nad smrtí.

Tohoto dne světí kněz při ranní mši sv. velikonoční pokrmy: beránka (předobraz Kristův), chléb (mazance - bochánky), víno, připomínající poslední večeři Páně a vejce, jež jsou obrazem zmrtvýchvstání.

Při mši sv. se užívá roucha barvy bílé a zpívá se radostné Alleluja.

Pondělí velikonoční (do r. 1911 bylo zasvěceným svátkem), není svátkem zasvěceným, ale slaví se. V tento den se připomíná zjevení zmrtvýchvstalého Krista dvěma učedníkům, jdoucím do Emauz. Po čtyřiceti dnech postu je čtyřicet dní radosti. Je to pět neděl

označených liturgicky *první, druhá, atd. neděle po velikonocích*, nebo podle začátečních slov introitu 1. *Quasi modo*, 2. *Misericordia*, 3. *Cantate*, 5. *Vocem*.

První neděle (bílá - průvodní) na památku těch, kteří oblékli na bílou sobotu bílé roucho novokřtěnců a šli v něm naposled v průvodu do chrámu. Druhá neděle připomíná Krista jako dobrého pastýře. Třetí a čtvrtá neděle připomíná loučení Kristovo s apoštoly. Pátá neděle - prosebná, protože v pondělí, úterý a ve středu po ní se konají prosebná procesí za vyprošení úrody (prosebné nebo křížové dny).

Nanebevstoupení Páně je ve čtvrtek, který následuje po prosebných dnech. Jim je zakončeno období velikonoční. Odchod Ježíše Krista se zobrazuje tím, že při evangeliu, které vypravuje, jak Ježíš vstoupil na nebesa, se zhasíná paškál.

DOBA SVATODUŠNÍ

Třetí část církevního roku se nazývá doba svatodušní, podle hlavního svátku na památku seslání Ducha sv., čili Hodu Božího svatodušního. Protože se to stalo o židovské slavnosti letnic, nazývají se tyto svátky také letnice. Ve svatvečer Božího Hodu se světí křestní voda.

Doba svatodušní sahá od Hodu Božího svatodušního až k první neděli adventní. Protože Hod Boží velikonoční jest svátkem pohyblivým, má období svatodušní 23 až 28 neděl.

Hod Boží svatodušní je oslavou seslání Ducha svatého a je desátý den po Nanebevstoupení Páně. Mše svatá se slouží v rouchu barvy červené - upomínka na ohnivé jazyky, v jichž podobě Duch sv. sestoupil na

apoštoly. Pondělí svatodušní není zasvěceným svátkem. V týdnu po Božím Hodu (středa, pátek, sobota) jsou letní suché dny. O svatodušních svátcích uděluje biskup v katedrálních chrámech svátost biřmování.

Nejsvětější Trojice Boží je svátek, který se připomíná první neděli svatodušní. Slavnostní svěcení tohoto svátku je zavedeno v celé Církvi a vzpomíná dobrodiní, které nám prokázala každá Božská Osobnost.

Boží Tělo se slaví ve čtvrtek po Nejsvětější Trojici. Je radostnou památkou ustanovení Nejsvětější svátosti oltářní. Slavnost Božího Těla je jednou z největších v církevním roce. Po slavné mši svaté nese kněz Velebnou Svátost v ozdobné monstranci v slavném průvodu ke čtyřem venku postaveným oltářům. U každého se zpívá evangelium, vztahující se k ustavení Nejsvětější svátosti oltářní. Slavnost je zakončena hymnem Te Deum. Ze závažných příčin může biskup přeložit slavení Božího Těla na neděli.

Svátky Panny Marie. Na příkladech svatých ukazuje nám Církev sv., jak dosíci blaženosti. Mezi všemi světci je nejprzednější Panna Maria, Matka Páně. Zasvěcené svátky jsou dva:

Neposkvrněné početí Panny Marie 8. prosince se slaví na památku, že Panna Maria byla ochráněna hříchu dědičného. Dogma o Neposkvrněném početí Panny Marie bylo prohlášeno Piem IX.

Nanebevzetí Panny Marie. (15. srpna). Tělo Panny Marie bylo po smrti vzato do nebe. Pius XII. prohlásil nanebevzetí Panny Marie za dogma.

Očistování Panny Marie. (Obětování Páně - Hromnice) slaví se 2. února na památku události, která se

stala s Pánem Ježíšem 40. den po jeho narození v chrámu jeruzalémském. K upomínce na slova starce Simeona, který nazval Ježíše Krista světlem světa, přináší křesťané k posvěcení voskové svíce, zvané hromničky. Je to svátek nezasvěcený.

Zvěstování Panny Marie. (25. března) připomíná poselství, které archanděl Gabriel přinesl Panně Marii a oslavuje okamžik, kdy „Slovo Tělem učiněno jest“. Je svátek nezasvěcený.

Navštívení Panny Marie se slaví o první červencové neděli. Připomíná událost, kdy Panna Marie sdělila svoji radost se svojí tetou sv. Alžbětou.

Narození Panny Marie vzpomínáme 8. září.

Jména Panny Marie se slaví v neděli po 8. září, kdy se také udělují plnomocné odpustky.

Slavnost růžencová začíná první neděli v říjnu.

Májové pobožnosti se konají po celý květen a jsou věnovány Panně Marii.

Svátky svatých. Zasvěcené svátky svatých jsou: sv. Petra a Pavla (28. června). Památka se koná společně, protože oba společně podstoupili mučednickou smrt.

Všech Svatých. Při velkém počtu svatých není možné, aby památce každého byl věnován zvláštní den. Proto zasvětila Církev první listopad památce a uctění všech najednou.

Památka Dušiček (Věrných zemřelých) t. j. duší, nacházejících se v očistci, je připojena za svátek Všech Svatých. Památka nám připomíná povinnost, pomáhati duším v očistci modlitbou, obětmi a jinými skutky.

Svátky svatých patronů. Jako každý křesťan, tak někdy i celé společnosti a stavy měly své zvláštní pa-

trony a každá zem má svého jednoho nebo více patronů, jichž zvláštní ochraně se doporučuje. Jsou to obyčejně světcí, kteří se v té zemi narodili, nebo v ní žili. Svátky zemských patronů jsou svátky zvykové, církevně nezasvěcené (t. j. není povinnost katolíků účastnit se mše svaté). V Čechách se ctí sv. Václav (28. září), sv. Jan Nepomucký (16. května) na Moravě sv. Cyril a Metoděj (5. července) ve Slezsku sv. Hedvika (15. října). Kromě toho se ctí ještě sv. Vít, sv. Ludmila, sv. Vojtěch, sv. Prokop, sv. Benedikt, sv. Norbert, blahoslavená Anežka a jiní.

SPOLEČNÉ POBOŽNOSTI

Mimo mši svatou koná Církev ještě v chrámu i mimo chrám bohoslužebné úkony, jimiž dáváme na jevo svou úctu k Bohu a které se zahrnují pod název „společné pobožnosti.“

1. *Odpolední služby Boží* se konají před vystavenou Nejsvětější svátostí. Kněz s věřícími se modlí litanie a pak uděluje požehnání Velebnou svátostí.

2. *Nešpory*, (vespery, t. j. večerní hodinky) zvané též kněžské hodinky, je část modliteb, které se kněz každodenně modlívá z breviáře. Nešpory tvoří soubor žalmů, zpěvů a modliteb, které jsou střídavě zpívány knězem a chórem. Po každé se při nich zpívá „Magnificat“ (Velebí duše má Hospodina).

3. *Výstav Nejsvětější svátostí* se děje k jejímu veřejnému uctění. Výstav se děje na kratší dobu, někdy po mši svaté. Na celý den se vystavuje Nejsvětější svátost o posledních dvou dnech svatého týdne (v Božím hrobě) a v poslední tři dny masopustní. V některých

městech se koná t. zv. čtyřicetihodinová pobožnost. Někdy se koná nepřetržitě dnem i nocí, nebo v některém chrámu čtyři až pět dní, jdoucích po sobě, po 8 nebo 10 hodinách denně. Ve velkých městech se děje výstav Nejsvětější svátosti po celý rok střídavě v různých chrámech.

4. *Křížová cesta* je pobožnost, připomínající nám události, jež se staly při utrpení a smrti Páně, zvláště na cestě na Kalvárii. Křížová cesta má 14 zastavení a kněz jde s věřícími od jednoho obrazu k druhému. Před každým se zastaví, vysvětlí krátce význam a modlí se příslušné modlitby. Tato pobožnost se koná hlavně v postě.

5. *Vzývání Ducha svatého* se koná na počátku důležitých úkonů. Kněz před mší sv. zpívá antifonu „Veni Sancte Spiritus“, kterou dozpívá sbor zpěváků, pak vzývá Ducha svatého a teprve pak slouží mši svatou.

6. *Te Deum* (slavné díky učinění) se koná na zakončení důležitých událostí. Obvykle po mši svaté před vystavenou Nejsvětější svátostí se zpívá hymnus „Te Deum laudamus“ (Tebe Bože chválíme). Po děkovné modlitbě uděluje kněz požehnání Nejsvětější svátosti.

7. *Procesí*, jsou veřejné a společné průvody, které koná kněz a lid za zpěvů a modliteb buď v chrámu, nebo mimo chrám. Církevní průvody se konají, aby víra byla veřejně vyznávána, abychom Boha chválili, jemu děkovali a prosili o pomoc. Řádné (nařízené) průvody se konají o Hromnicích, na Květnou neděli, na den sv. Marka, v křížových dnech a na Boží Tělo. Mimořádná procesí se konají ze zvláštních podnětů, na př. na od-

vrácení zla, nebo za vyprošení zvláštního dobra. V čele procesí je vždy nesen kříž.

8. *Pouti*, jsou pobožné návštěvy posvátných míst, při nichž se získává povzbuzení k větší zbožnosti. Pouti se konají stejným způsobem jako procesí, ale do vzdálenějších míst. Posvátných míst je u nás asi dvě stě. Nejznámější jsou: Svatá Hora, Stará Boleslav, Římov, Velehrad, Hostýn, Sv. Antonín u Blatnice, Vamberžice a jiné.

OBSAH

Úvod	3
A. Bohoslužebné úkony	4
I. Základní bohoslužebné úkony	4
II. Mše svatá	7
III. Svátosti	14
IV. Svátostiny	24
B. Osoby bohoslužebné	29
C. Bohoslužebné věci	31
D. Místa bohoslužebná	43
E. Bohoslužebný čas	52

LISTY VÍRY

Sv. 6

Řídí Prof. P. Josef Beneš

MALÁ LITURGIKA

Uspořádal Prof. P. Josef Beneš. Šéfredaktor: Miloslav Dražota. Odpovědný redaktor: Břetislav Hodek. Korektor: Rudolf Voříšek. Technický redaktor: Jaroslav Polák.

301-02/50 6623/52/1/III 15. Sazba: 21. 2. 1952. Tisk: 5. 5. 1952. Vydání I. Náklad 50.000 výtisků. Plánovací archy: 2,125. Autorské archy: 2,70. Vydavateľské archy: 2,77. Papír: 222-02, 70x100 cm, 60 gr. Ze sazby písma Regal garmond vytiskly knihtiskem Jihočeské tiskárny, závod 20 ve Vimperku. 1°/o

Cena brož. výtisku Kčs 14,-

Vydala Česká katolická Charita v nakladatelství Vyšehrad v Praze